

MÉG JELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... » 10.—

Negyedévre ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám »József« 527.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— Budapest, június hó 8. —

Krónika.

Redl ezredes.

— jun. 6.

Ez a légtarkább mozi-dráma, amit láttam; tele szinnel, eseménynyel, valószínűtlenségekkel, nagy emberi dokumentumokkal, gennyes vérrel és krisztusi igazságokkal. Ez az élet, ahogy kint az őstermészetben lobog, ahogy a lélek sejtelmeinek seprűjén tenyész, ahogy a véletlen, a sors iróniája, az eredendő gyöngeség és a megtagadott állati ösztön az asztalunkra táalja. Az ember, különösen ha író, aki örökké a valószínűségek sorompói közt járkal, föllélekzik, mikor egyszer szabadon látja az életet maga mellett zuhogni, mikor látja, hogy ellentétek, amelyeket nagyoknak, retteneteseknek vagy ostobáknak képzeltünk, gyufaskatulyaként összeroppannak, amikor észreveszi, hogy a logika, a milieu-elmélet, a fegyelem, a lelki abszolutizmus, és a többi barátságosan jóakaró kényszerzubbony, amelyet egymásra rakunk, ronggyá válik, és helyettük egy-egy furcsa bábu emelkedik ki a sülyesztöböl: egyik kezében palmaág, a másikban csörgősapka, a szívében kapczabetyári olcsóság, a nyakán pléhgallér.

Ilyen alakot, mint Redl ezredes, csak a mozi mer vászonra vetni. Ilyen rémregényt — álszakállal, Lajos-aranyakkal, tolvajlámpákkal, csápóajtókkal, kincsekkel és a célzatosan az asztalon felejtett revolverekekkel — Ponson du Terrail sem írt. Az irodalomból régen kigyomláltuk ezt a műfajt, amelyet az élet még hábozás nélkül elfogad. De kirekesztettük a köztudatból is, amely a bünt nem szociális tünetnek, hanem szegénységi bizonyítványnak minősíti. A büntetőtörvénykönyvről való fölfogásunk arisztokratább, mint Shakespeare, Byron és Beniczkyné Bajza-Lenke összevéve. A legnagyobb emberi aljasságot megértjük, ha az a Százházban vagy a Tutaj-utczában játszódik le; s ugyane rém előtt megborzadunk, ha aranysáv csillog a kabátján. A földi igazság, amelynek egyenletesnek kellene lennie, akár Németalföld lapályának, kasztok nehéz falain keresztül vándorol el a végső célhoz: az akasztóházhoz, vagy a börtönhöz, s mi fürge szociológusok, akik előtt nem tekintély Kant, és Spencer, és Nagy Frigyes, és maga Heltai Ferencz sem, borzongva mondjuk el minden nap a reggeli kávénál: »Egy ezredes! Egy ezredes hogy tehette ezt!«

Azonban: az irodalom, a köztudat, sőt az igazságérzés is szabadon idomitható, az élet maga dekorációk és kosztümök nélkül játszhatja színészeit. Neki Redl olyan egyszerű sakkfigura, mint Bogár Imre; vagy Jáger Mari, és indulataiból azt viszi fölszínre, amelyik a legkézzelfoghatóbb s így talán a legostobább. A legnagyobb Reinhardtnak mintha titkos öröme telne benne, hogy néhanap a maga színpadán kipécczeze mindazt, amit a másikon kinos verejtékkel; akarással és lelki ekvilibrisztikával építenek föl. Az egész Redl-eset ebbe az egy kopott szóba foglalható össze: pénzsomjuság; minden egyebet, ami hozzája tartozik, nem az ezredes, hanem a magunk fölfogása; kíváncsisága és képzelőtehetsége adja hozzá.

Meg kell azonban vallani, hogy az a készség; amelylyel ebből az egyszerű kémkedési esetből mozi-drámát tudunk csinálni, minden dramaturg figyelmére érdemes. Mennyi szín és hatásvadászat lakik gondolatvilágunkban, hogy ebből a szimpla nyulból ilyen tarka jágert, sőt hőzentrágeret vagyunk képesek farragni. A militarizmust ma, a XX. században mindenki szükséges rossznak tartja, és mégis az az ember, aki — bár más utakon — tulajdonképp ugyanoda, a katonai nonszenszhez gravitált, mint Suttner Berta bárónő; óriási kérdőjelnek íródik az égboltra. A hazaárulás szót az idők folyamán úgy elkoptattuk, hogy egy bölcs bíró a minap mosolyogva söpörte le az asztaláról, és mégis egy eset, amely pedig már a kém fogalmában merül ki, megrendít mindenkit. A szfinx rébuszait, sorstragédiákat, társadalmi földrengéseket látunk és érzünk magunk körül, amikor ezzel a két szóval: emberi gyöngeség, az egész birchpfeifferiádát megfejthetnők. Vetköztessük ki az ezredesi hullát az egyenruhából és előttünk fog állni a törekeny halandó, akinek nyomorusága ott fog megnyilatkozni, ahol legkönnyebben tud. Az éhes napszámos kenyeret lop, a kis bankfiu csekket hamisít, a kalauz hamis huszfilléreseket nyom a markunkba, és az óbudai sváb vizet tölt a tejünkbe, Mindez ugyanazokon az utakon és módokon történik; s ugyanugy elítélendő; csak a társadalom tud e természetes folyamatból jogi hierarchiát fölépíteni. Az óbudai sváb esete — jöllehet hozzánk emberileg és egészségügyileg legközelebb áll — nem érdekel, mert elkopott és olcsó ügy, az ezredes-kém dolga azonban vadonatúj és mindenkinek a gondolat-raktárát megbolygatja. Hogy egyszer én is szépen fejezzem ki magamat: az a szikra, amely a prágai revolverből kipat-

tant, ezer és ezer rakétát röpitett az égnek, a sötét hát-
tér előtt tarkán libegnek, lobognak, égnek, sziporkáznak,
sisteregnak a kék-sárga-zöld láng-pillangók, amelyekre
az erkölcsi nyárspolgár szájtátva bámul föl.

A társadalmi gondolatmenet, a lelki pragmatika
hazugságáról és hamisságáról írhatnék most sorokat,
ha Vázsonyi Vilmos ezt az ócska sárczipót is el nem
horgászta volna előlem a héten, a törvénytudói terem-
ben. Így hát inkább érthetően beszélek, és azt próbál-
lom mondani: ha az emberi erény éppen olyan gyújtó,
impulzív és szuggesztív volna, mint amilyen terméke-
nyítő a bűn, s oly fürgén és szemérmetlenül tudna bele-
kapcsolódni a köztudat legapróbb izomrostjába, mint
szerény és tiszteletreméltó ellenfele, most nem kellene,
ebben a rekkenő nyári forróságban, egy szegény és
végeredményben értéktelen hullát bonczolgatnom. Mert
a baj az, hogy a bűn gondolatokra készlet, leül a reg-
gelizőasztalunk mellé, elkísér a kaszinóba, a villamos
vasutra, a szakállszáritóhoz, a malom alá, a pokolba
is, az erény a maga klasszicitásával muzeumba kíván-
kozik és nyugodtan néz le reánk a csillagok magassá-
gából. Röviden: a bűn emberi, az erény isteni tulaj-
donság; az egyik spirituális, a másik telve az élet
furcsa színeivel, oktalan, de érdekes szökelléseivel, a
tövises pálya minden ellentmondásával, érdekes for-
dulatával, ponyváregényi hatásadászatával és várat-
lan mozi-bluffjével. Ha az erény úgy meg tudná érteni
gyöngeségünket, ahogy a bűn számol vele: az emberek
talán jobbak lennének és nemcsak a Redl-ügyről szóló
tudósítást, hanem néhanap Aquinói Szent Tamást is
a hálószekrényükre raknák. De ki meri bevallani,
hogy ez így van? Senki, és még ez a senki is gyorsan
leteszi a tollat és mulatságosabb vidékek felé evez.
Mert a fa, amelybe fejszéjét vágja, oly nagy, hogy
ha csak egy levele is leesik, agyonzuzza nemcsak a
krónikást, de egy rétegét az egész társadalomnak.

Syrion.

Feketénlátó szonett.

A hangom elrekedt a hallgatásba,
A szemeim süppedt, sötét sírok,
Mély gödrüket már feketére ásta
A köny, ez a rut és rontó nyírok.

Ha meghallják riadt harangszavát
Alélt szívemnek, temetkezni jönnek
A maga-feledt ábránd, árva vágy,
Gyászhintáján a léptető időnek.

Bus, hinni nem merőn mondott imák
Rebbennek el ma ajkamról sötétben,
Sírok békéje nehezült fölébem.

Ugy fáj, hogy már nem fáj gondolni rád —
Az emléked halvány, halott virág
Borus lelkemnek borostyánkővében.

Rédey Tivadar.

Röntgen.

Irta: EÖRSY TÓTH JULIA.

Homályos, szomorú udvar, vértelen kőkoczkáin
halálra öntözöttek bólongatnak a pálmák. Mint tavalyi
csigahéj bomlott avarban, meglapulnak a sűrűn egy-
másra fekvő, sötétes, sokszobás kis lakások. Csönd, —
lépcsők összedagadt szürkülő foka a félhomályban;
árva kanári rézkalitkában, áll egy lábon a börtön rác-
falán, — ez már az emelet ritkább levegője.

Mégsem olyan ez a rendelő, mint a többi.

Annu csak akkorát vett el ez idegenségből, amek-
korát kis talpa befogott a szőnyegen.

Ebben a szokatlan órában itt, egyedül.

Kék ránczok, kin barázdái szorongnak lefelé a
nyakán. Hóvirág kis arcza, életre élhetetlen, fagyott
bimbó, mélyen nyíló, mélyben virágzó arcz, belerándul
egészen a fátyol hajtásai közé. Hangos sírás — ha sza-
badna sírni — de nem, csak két agyonijesztett,
beszivott piczi köny a nagy szemek szögén.

*

Fáradt fehér pilleraj kergetőzik, — a mult. Miképpen
is vett élőszőr vésőt a kezébe, kis tanítónak indult
anemiás gyermekleány.

Zeg-zugos lépcső lábakon a mesteriskola nehézkes
közeledése, — először vitt ájtatos selyempapirba csene-
vésznek vélt gipsz-mintácskát. Borzas bogolyfejek dühös
hajbókolása, pár kigyó-szisszenés át a fél-szobros, vég-
telen szobán, s egy fél ősz Jupiter hívó keze-lengése,
szemén bolond vak csodálkozás, a fölismerés irigy és
tüzes kéje, már áll félálmos, suta munkája, kitárt
karu Vihar Kisasszony Jupiter tenyerén a napözönben,
szilajon bámulják fia-baglyok és bagoly-apák...

— Mi a neve, leányom?

— Annu...

— Maga szentlélektől fogantatott, Annu.

Jupiter kaparászó körmeivel — halálos izgatottan
vonta el saját látatlan, szentséges műhelyének vörös
selyemfüggönyét.

Jupiter legfinomabb vésőit vette, hogy kifaragja
az élő szobrot... Maga lelke könyvét kinyitotta és
misztériumokat adott szeliden játszós órákon. Kiszedte
magából mind a rendkívüliséget és odaszórta, oda-
szórta... Te Istennő, te ragyogó talentum, te ártatlan
leány, óh, tedd rá a világ Holdjára szent lábad és
uralkodj!

Kétszer is leesett a hó s még tartott Jupiter
elragadtatása.

Annu dolgozott. Jupitert mintázta véresre csókolt
szájjal... majd összetépte a vágy a világosság után...
A teljesen igába tört művészet megvalósulását látta a
megismerésben... Ah, látni a megvakulásig... Tudni
az Istenségig...

Jupiter pompás lába, egész remek férfiszépsége az
örületes szerelem hónapjaiban formálódott.

És most az élet és halál színe között csak egy
árnyalat.

Bután koppannak a vésők, nincs forma több a
nagy világon. Hol vannak az álmos délutánok, mikor
istenek usztak a ködben, csupa megmintázatlan új
szentség. Most összetörött az ég... Minden Madonnák
ime keserves földi szülöttek. Mennybejáró nagy tehetség
rögbeszakadt nyomorult emberkin: az asszony —
asszony.

Jupiter nézte, hogy törnek meg a szüz szemei,
— végtelenbe látó szemek — zavart lélek zavart kezét

vezet és fölháborodott minden odaadós, engedelmes, szolgáló segítségére.

Pedig éppen most keményedett meg körülöttük minden.

Annu tiszta világosságba indult, s félőrülten látta, hogy ez a tökéletes, piszkos sötét. Tüzes felhők szakadtak meg; méhük égő látát hányt fejére. Első dicsőséges lázu tombolása — angyallá lett leány végtelen szerelme — megalázás és durva kihasználtság, éjjeli sietés, — a fenséges, teli, nyugodt művészet utána nevetett, csak vad, ruhátlan gondolatok követték. Ez a tökéletes dekadencia, végső letörés, — ezek már összetiport minták, — Jupiter gyilkos — és itt körül a mérhetetlen, mérhetetlen piszok!

Irtózatossá belső sikoltás oldott ágyat.

Mi... hogy én bukott leány... Hogy én teherben vagyok-e...

Fáradtan állt föl az íróasztal mellől, elszántan új robotra. Fehér karikákat hányt előtte a levegő, gyomrában erősülő idegességet érzett. Bánta is a más nyomorúságát, mikor maga is koldus... Voltak ma itt vagy százán... Mártírium...

Egyszerű ösztönös állapotmozdulattal hajtotta ki a leány kabátját. Bánta is... csüggedt volt. Megvizsgálta, újra belemenni erős vérszaga titkos-fájó gyálatokba... Aah... a Krisztusért se ma már:

Félszeggel nézte a soványka finom csipőket. Jól fekszik... de hozzá se ért. Elfordult a dermedve váró leánytól.

Nincs semmi baja — vérszegény — nervózus — szombaton, 17-én, este 6 órakor, a laboratóriumban... röntgenezni fogjuk...

A doktor mindenkit röntgenezett.

*

Elhajtotta a gázkályha csapot. Éjfél... menjen a poklok nyugalma ez a bugó meleg is. Szomorut rivalt a kályha száraz tüzü rácsos szája, s néma lett. Zöld szemöldöke elhalványult az íróasztali gázlámpának. Mind hallgatott az öt szoba. Csak magános férfinál van ilyen mállós, sötét csönd.

Igen, most is elmúlt az egyes teríték gyors zakatja, egy pohár hamar ürülő, sietős egymástánja, borsárga bélési kávéház sarok estilapjai, hig feketeje... egy-egy viruló kártyalap uszik még elő, tán száz koronás figyeletlen nyereség-vesztés. Ez az élet a tizenegy óras robot után.

De minnek is, minnek?... Hogyan lehetne rá felelni. Hiszen mindenki... fát vág, vagy gyomrot operál... mert élünk...

Mért is robotolna tovább? Lesz egy szelet kenyér... más nem kell. Ott a ház — örökség. Se több nem lett, se kevesebb azóta. Ugyan nőhetett volna vagyon, tenger pénz; — de minnek. Ez a szoba, amint van, így, altatta el az apját. Ez maradjon meg, minnek más... Jut fél gramm morfin annak, aki feltámadásig akar aludni... Azt mondják majd, hogy tévedés volt... mintha tévedhetne ekkorát egy orvos.

Eh, földdé leszünk tévedéseinkkel s vélt nagyszerűségünkkel együtt.

De akkor minnek a vándoruton állni? Hir — ki kívánta, — mód — tovarugta ha jött, — rang — hiszen professzor, amikor akar...

Fél Európa alázatosan kopogtat ajtaján...

Elmosolyodott... Nézzük éjjeli világ mellett a dolgokat...

Indult a más-csapásán — az már lépett talaj volt — hát igen, próbált, piszmogott — fölégette pár élőhalott

rákbeteg bőrét — majd meglátta, vannak-e holt részei a tüdőnek — évek, évek teltek el — elosztatott néhány száz daganatot.

Ez minden.

Mégis csak hideg van itt, ha a kályha kialszik.

Két óra. Feküdjünk le már.

... Nem mentem belé... legalább tudnám, mi az... Sietve mozgatta meg mezitelen lábait.

... Most lehetne vele beszélni... elmondhatná, mi... szép kis gyöngye kezud volt, kis lotyó... gondolkodnék a dolgon, segíthetnék... de nincs ott semmi baj... nem veszthet vért az a kisvérű szervezet... ez az egész.

Mekkora haja volt, ha az lehullik, mint a zuhatag.

Leccsavarta magáról a hosszú, vékony lánczot, engedelmesen rakta az ember tenyerébe. Lebomlott róla a fehér fátyolkendő, két japánvágású komoly szem felett elő.

A váratlan kézcsókra puha csodálkozó nézés felel. Nem magyarázott a hüs száj — mit is... egy uri orvos... megszokta... minden második nőnek...

Álmatlan keményen figyelt — egy pillantás, és látta, hogy a leány megnyugodott...

Nagyra bomlott egy színes csiku lepel, ráborult a fapadra. Annu lefeküdt. A homályba távolról vörös fény koszoruja lengett; a doktor lépett be, csöpp lámpával, fakón.

Erős duruzsolásba kezdett a röntgen, mint egy nap százszor. Meleg kék-zöld sugaru gömbje szikrázott, hő verődött a fekvő lány testébe — aléltan leng az ürben, egyedül — kék levegőben, kék nap süti méhét, — agy elbágyadt — sohse történt semmi, szüz — mint a fenyő, mely maga termékenyítő tisztaságos.

Mint a vér, forrt az arcza...

— Ha elszedült, megszakíthatom az áramot.

— Köszönöm, az nagyon jó lesz.

— Parancsol egy párnát? Amig pihen, szabad... Az imént azt gondoltam, elaludt. De isteni lehet akkor aludni, mikor akarunk.

— Közös jó... mindnyájunknak kijár...

— Hiszi?... Négy hónapja morfinnal se alszom.

Annu félkarra ereszkedve bámult. Holdsütött, szőke, erős fej ez itt, nagy dudos homlok alatt száraz, álmatlan, kék kapuk — keserves bágyadás a tömör körvonalakon — erőszakolt vidám humoru száj és belül — romok... megtévedések... czéltalanság...

Két pár ijedt szem csapott össze; a doktoré maradt szivósabban odaszurva.

... Mi lehet benned... milyen vagy, kívülről gyengén mutatós palánta. Szád... fulánkös vagy szelid... szagod... mint a fehér violának, vagy a jósnak, vagy a bűnnek?... ki volt benned, hogyan... csapós volt?... nembánom hitvány negyedóra?... Szereltem volt talán?...

— Kezdem, ha parancsolja. — Lehajolt, hogy meghallgassa a szívét.

A lány egy sietős, félre-mozdulattal a ruhájához kapott — keze elsurlódott a férfi fején — ott belül akkor született egy drága, torz gondolat...

— Meg tudnék neki bocsátani mindent.

El van fáradva a feje. Ott pihen. Egy perc, kettő, három... nem mozdul... Négy perc...

Mintha a kis mell beszélősen kínálna az álommal... Egy óra századrésze csak... A félszüz, alázatos, kicsiny emelő csendes szoptatja pihenéssel, álommal...

Mintha máris aludnék... Fölemekedett.

— Pimasz vagyok, hitvány félbolond — tudtam, hogy valami hallatlan gyávaságot fogok még elkövetni... mert én ezt... el...

*

A rendelésnek vége. A két nyitott ablakon besikongnak a szelek. Itt-ott tánczot jár a fölgült, lerázott por. Még lenyomottak a fauteuilek. Sok szág kereng az asztal körül — ez az a méla öt óra.

Annu, sejtelmesen mint a macska, behuzódott. Szemeiben most bomló szenvedély finom göze. Választott ruhái, nemes nyakának szelid, bizó tartása, mind beszéltek... Térdhajás az égieknek, az ajtó előtt... már kopogásra reszket ujjja. — Nem, mégse...

Maradjunk kicsit, mi is következnek ma? Ugy — mind a ketten sietünk a megoldás felé...

Alázatos meleg fényesség futotta be a szemét. — Nagy Isten, hála... végre rend lesz az életemben... — Mint egy nyaláb láng, bemelegítette arcát ami tegnap történt. Oh... édes-meggondolatlan szoritotta magához a fejét, sebesen, mintha félne, hogy elveszik... fátylas arca lehullott a jó erős homlokra... micsoda mámor volt... hogyan odaadta egész kinyitott életét!

Imádságos, betelt sóhaja száll. — Van-e nyugalmam másutt egész nagy világon?...

Térdreborult a férfi jósága előtt.

Mi az? — Koczognak — egy asszony jött — sietve tünt el neszes szoknyáival a férfi ajtaján. — Annu meredten állt a kis sarokban — valami fájón megdőlt belül...

Borzasztó csüggedés vett rajta erőt. Talán meghallani... erre a gondolatra elfogta valami erős degut degut. Elvörösödött. Hogy már idáig...

Bent nevettek. S ő úgy állt, mint egy kikergetett személy... Keserü nyál csapódott ki a száján.

Vissza a nyomoruságba, fél révült küzdelmek felé, — éhes esték, fáradt ébredések, — rosszul táplált lekonyuló tehetség és hervadt test — hahahahaha...

Az ajtó mögött folyton szólt az asszony csilingelő szája. Közbe egy-egy vidám dörmenés.

Annu összegörbült torz marka ütésre kész...

— Te örült ember, nesze egész ragyogó tudásom, te bénult teherhordó-fajta el fogsz pusztulni s nem birtál engem... édes uram, nézd, térdelek a küszöbön, végy magadhoz... ments meg...

Kettőt csattan a kulcs a zárban. Hulló szoknya czinog, heverő ágy nyikkan.

Annu fölböffenő utálattal rohan ki...

— Most fölruglak... poltron vagy, mint a másik...

*

Esik a hó. Futós bohón, tisztaszivűn pettyeg.

Világ gyult föl a szobában, félkeztyüsen lépett be a doktor. Másik kezével vezeti az asszonyt. Itthon vagyunk.

Kelyhes imakönyv csuszik egy selyemszékre. Nehezen oldozza magát a prémekek közül — a kabát bélése süt — olyan sulyos minden.

Leeresztett karokkal áll, hosszú ruhában. Nyugodt. Elváltozatlan a lelkében minden, csönd van ott, érintetlenül maradt régi képek — ugyanaz a véleménye a dolgokról, ez a külső aktus nem fátyolozott el semmit.

Nyomasztóan érzi most is, hogy ő nem ajándékos többé... Szinte vezekelve bánja, hogy ez kívülről nem látszik... mint a legendák rózsáskötényű szüze, olyan ő...

Mégis csak borzasztó tragikum van abban, hogy ez tette jóvá, amit a másik hibázott.

Csupa szent alázat most belül minden.

— Van izlése az új asszonynak. — Halk gunyosan elbiccentette a fejét. Ez a szépség itt... sohasem tudom meghálálni... Fehérre vetve a rozoga alvó ház. Maga elszórt kívánsága mindenütt — mély csilánású selymek, arab minták, szőnyeg, vagyon ára... Két tisztaságos nikkell ágy beszórva csipkék drága, fehér terhével...

Lefutott valami gyötrelmes mosolygás. — Én csak egy sereg szobrot hoztam a házasságba.

Elborulva lép az ablakhoz — nézni a világos lakásból a világtalan utcára. Bronz lángot vet sulyos szöke koszoruja.

Fejevesztve bámul a férfi. Him-keserűség fogja el. — Mi fiatal vagy... Véték, hogy... — Az ő tömzsi valósága s ez a sugár leány... De az esze! Az esze! Kaczagott. — — — Vajjon a nász napján mit ér?

Szép vagy, kislányom... és nálam micsoda szégyenség...

Atölelte Annu vállait, szája odaszorult annak a friss nyakához.

— Kis feleség, esik a hó...

Annu olyan nagyon el volt fáradva s az ura melle csupa erő. Odaborulni; ágyat vájni magának rajta, keresgélő szelid csók vegye hatalmába a szivét...

— Annu, szépen feküdjék a kis ágyába. Itt hagyom, hiszen egészen kimerült.

Alakja kifoszlott a csöndesedő gázlángból — már maga neszel ide-oda Annu a sötétben. Kábult fejének ajándék a párna... Lefeküdt.

Csöndes nászéjszaka. — — Itt benn ez a sötét, kívül ragyogva esik a hó. Félt...

Az ember akkor dobta el a negyedik cigarettát. Éjfél van és megint nem lesz nyugovás... Beletörötten járkált föl-alá.

— Igaz is, röntgen-szónál, a mellén aludtam utoljára. Próbáljuk meg... — fanyarul kapta rajt' magát. — Humorizálok...

Bement — csönd van — az ágyról lelóg két hosszú világító fonás — a homloka, mint a márvány csillan. —

Megállt az ágy előtt.

— Ha ölelem, fogok aludni... — Heves sikongó két-három rántás — végez a fekete ruhákkal — valami dühös mámor ez — ez a vágy az álom után. — — Jó nyugalom mellett, te altató kincs, enyém mindörökre... Magához szoritotta — megint az a tökéletes elbágyadás, amit már érzett...

Annu két alvó kar közül nézte, mint szakad a hó kinn.

Toll és tör.

— jun. 6.

A DÉSY—LUKÁCS-PÖRBEN csak egy vesztes van s ez a magyar igazságszolgáltatás. Ezzel alaposan elbántak ők, a diadalmas győzők. Lukács a bírói megállapítás szerint is tisztán került ki ebből a pörből, de a bíróságba, az igazságszolgáltatásba vétett hit megtépázva, sárosan és rongyosan támolgyott ki a törvénykezési palotából. A győzők keze nyomát viseli ábrázatán, a győzők karmaitól vágott véres barázdákat viseli homlokán. Nem biztak diadalukban, tehát jóelőre hitelvesztette nyomorították az igazságszolgáltatást. Huszonnégy órával az ítélet kihirdetése előtt azt sugta a lelkiismeretük, hogy Désy Zoltánt elítélik. Ezt várták, s hogy a marasztaló

ítélet ne lássék igazságosnak, telekiáltották a várost, hogy befolyásos kormányemberek jártak Baloghy elnökél. Odaálltak az elnöki hivatal küszöbére, a kulcslyukra fektették füleiket és hallgatóztak. A hallottakról be is számolták. Szólt pedig a leszámolás olyképpen, hogy Baloghy elnök az ítélethozatal előtt tárgyalt a főügyész helyettessel. És mikor e drága titkokat ellesték, kiálltak az utcára és torjúkszakadtából kiáltották: Hát van igazság Magyarországon? Másnap a bíróság megadta a kérdésre a választ. Hát persze, hogy az ítélet után, mely nekik kedvezett, átfurmálódott a véleményük. De ekkor és csak abban az irányban, hogy most még nagyobbak látták önmagukat, mint az ítélet kihirdetése előtt. Az ítélet után nem azt mondták, hogy van még bíróság Magyarországon, hanem hogy van még védőügyvéd Budapesten. Igen; még az igazságszolgáltatást is nyomorékká gyürik, hogy ők annál nagyobbak látszódnak mellette. Ők képviselik itt az igazságot, amelyre az a legjellemzőbb, hogy ők maguk lepődtek meg legjobban, amikor megtudták, hogy a bíróság nekik adott igazat.

MANIFESZTUMOK SZÜLETNEK, szép, komoly, nagyszakállu manifesztumok. Még el se olvastuk az egyiket, s már nyakunkba öntik a másikat. Mit akarnak, mért szavalnak? Hogy a haza veszélyben van, ezt már tudjuk tőlük. Hogy a hazát csak ők menthetik meg, ezt is rég tudjuk, még pedig szintén tőlük. Ez a veszély évek óta tart, s az ország egész jól érzi magát. Az unalomig prédikálják, hogy itt a veszedelem, nyakunkon a katasztrófa, s az ország még mindig nem akar olyan boldogtalan lenni, amilyen boldogtalanak ők érzik magukat. De azért a kórus tovább éneklí: A grófnő a vízbe esett, ment-sük a grófnőt. Nyujtják, szörnyen nyujtják a melódiát, s igazán szerencse, hogy a grófnő nem is esett a vízbe, mert tőlük, miattuk rég odaveszett volna. Hisz oly élvezettel tudják hallgatni a saját hangjukat, hogy kétségbeesnének, ha a grófnő megmenekülne, s ők nem énekelhetnék tovább: A grófnő a vízbe esett, mentsük meg a grófnőt. Csak folytassák és szűr-csörljék a gyönyörűséget, melytől annyira megmámorosodtak, hogy észre sem veszik, hogy akkor a legunalmasabbak, amikor a legszebben szavalnak. Tessék bömbölni, verekedni. Így leg-alább érdekesekek.

MOST MÁR IGAZÁN NEM TUDJUK, hogy ki volt a vádlott: Désy Zoltán, vagy Vázsonyi Vilmos. És még kevésbé tudjuk, hogy ki a nagyobb, ki a dicsőbb: Désy Zoltán, vagy Vázsonyi Vilmos. Mert Désy Zoltán nem kapott szerenád-ot, ellenben Vázsonyi Vilmos kapott. Ezt a kérdést idejében el kellene döntení, nehogy baj származzék belőle. Mert ha a bizonytalanság tovább tart, Vázsonyi Vilmos és Désy Zoltán ellenségekként állnak egymással szemben. Vázsonyi Vilmos máris úgy operál, hogy Désy Zoltán egészen kiesett a közérdeklődés gócpontjából. Ezer fáklya fényével rávilágítat magára, míg szegény Désy Zoltánnak még egy faggyugyertya se jut. Ha ez így folytatódik, a világ egészen elfelejti Désy Zoltánt, s a történelemben még a felmentett vádlott helyét is Vázsonyi Vilmos foglalja el szegény Désy Zoltán elől. Adassék meg tehát Désynek is, ami Désyt megilleti. A zsákmányon csak balkán népek vesznek össze, de kultur-emberek nobilesák s a mások javára mondanak le még arról is, ami őket illeti meg. Kerüljék hát a testvérháborút. Van Pesten elég fáklya, s Désy Zoltán szintén elég szép férfi ahhoz, hogy ezer fáklya fénye mellett is gyönyörűsége teljék önmagában.

A KÖNYVKIADÓK, már mint a magyarok, keservesen panaszkodtak amiatt, hogy a sajtó nem bánik velük szépen, rokonszenvesen a kongresszus alatt. Igazán kár volt érzékenykedni és fölösleges volt a bánásmód miatt jelentkezni. Hát vannak magyar könyvkiadók? Hogy a kritikát magukra vették, ez már bizonyos jóka a nagyzási hóbortnak. Mi csak magyar tankönyvkiadókat ismerünk, tankönyvkiadókat, akik a tankönyvgyáros tanárok összenyírt kézimunkáját megvásárolják és piacra dobják. Ez jó üzlet, mert minden tankönyvnek akad néhány száz fogyasztója, ha másol nem, hát abban az iskolában, ahol az illető tankönyv professzora tanároskodik. Az ifjuság elbutult, a tankönyvkiadók pedig meggazdagodtak. Igen, a pornográfia nem ártott annyit az ifjuságnak, mint ez a tankönyvirodalom. Az urak keressenek hát védelmet a pornográfia ellen, mely megrontja az izlést és legnagyobb ellensége a jó könyvnek. Hallották? Legnagyobb ellensége a jó könyvnek! Így szólnak ők, akik hitvány tankönyvekkel teszik tönkre a fogékonyságot minden iránt, a mi szép és jó.

HOVÁ UTAZUNK?

A feleségem felszedette a szőnyegeket, úgy hogy most a sikos, meztlen parketten járunk. Ezt este vettem észre, amikor hazaérkeztem a hivatalomból. Ismerem a múltból ennek a jelentőségét.

— Utazunk? — kérdeztem az asszonytól.

Annyira fölösleges volt ez a kérdés, hogy feleletre sem méltatták és ezzel el is volt intézve, hogy utazunk. Belenyugodtam a megváltozhatlanba és a viláért nem tettem volna fel egy másik kérdést. Csendesesen fuldokoltam a vacsorafalatok nyomása alatt.

A kérdések sora most a feleségemen volt:

- Hova utazunk?
- Abbaziába.
- Oda nem. Ott rossz a publikum.
- Lóvranába.
- Oda nem. Ott nincs publikum.
- A Balatonra.
- Oda nem; az drága.
- Nagymarosra.
- Oda nem; az olcsó.
- A Svájcba.
- Oda nem; ott sok a hegy.
- Riminibe.
- Sok a magyar.
- Trencsénteplicbe.
- Sok a tót.

Rövid szünet állott be. A feleségem kezdte azután a proponálást.

- Utazunk a Normandiába — mondta.
- Sok a normand — feleltem.
- Jó, nem bánom, menjünk a Svájcba.
- Oda nem. Hisz maga mondta, hogy sok a hegy!
- Én mondtam? Ön téved. Szóval a Svájcba megyünk.
- Jó. A Svájcba megyünk.
- Azaz mégsem. Az ember nem fürödhetik ott a tengerben. Mégis csak Rimini lesz jó.
- Nem bánom, legyen Rimini. Mindenhová elmegyek, csak Abbaziába nem. Nem bírom ki a rossz közönségét.
- Nem is tudtam, hogy ön olyan fashionable! Mindig azt hittem, hogy demokrata érzelmeket táplál magában. Vegye tudomásul, uram, hogy nincs rossz közönség. És ennél fogva abszolút nem látom be, mért ne Abbaziába utazzunk.
- Tiltakozom ellene...
- Tiltakozhatik. Már megrendeltem a szobát is!

Max Imus.

Nyár felé.

Már itt a nyárszak s én egyre késem,
Éles kaszával vágni, aratni
Fonnyadt vetésem.

Illata megcsap szomszéd határnak:
Pompázva ringó, arany kalászkok
Sarlóra várnak.

Lányok csapatja kaszákat penget,
Dalolva mennek dalos mezőkre,
Hej, pattog a munka, hullnak a rendek.

Duzzadt csürökben tenger az élet,
Zeng messzi vidékrül lágy aratódal;
Az én mezőm még meg nem érett.

Dalol a nyár most, itt-ott, faluszerte,
Csak a mi tájunk kalásztalan még,
Szél besöpörte, vihar leverte.

Csüggedt fejével, nyártalan nyáron,
Tél-tul ha bölint egy-egy aszott szál,
Dus aratásom hiába várom.

Az én vetésem tán meg sem érik,
És soha messzebb nem jutok én el,
Csak nyár közepéig.

Nem volt napom, mely kalászt fakasszon,
Nincs dalosajku aratólány sem,
Ki learasson, jaj, learasson!

Vajthó László.

Krónika II.

Borus házasság.

— jun. 6.

József nádor unokája válik. Habsburgi főhercegnők házassága igen-igen ritka esetben jutott el idáig. Bármily szerencsétlen házaseletet is éltek legyen, a válás majd mindig a legtávolabbi eshetőség volt a számukra, olyan, amiről nemcsak hogy beszélni nem lehet, de amire még gondolni sem szabad. És nem elsősorban a botránytól való irtózás tolta a válást az elérhetetlen fantazmagóriák sorába, hanem a vallás is, a katolikus vallás, amely a válást felbonthatatlan; isteni eredetű szentségnek tekinti. A Habsburgok pedig férfi és női ágon egyaránt igen jó katolikusok. És József nádor unokája, Mária Dorottya főhercegnő, mégis válik Lajos Fülöp király unokájától, Fülöp orléansi hercegtől. Pedig a hercegnek, aki trónkövetelő; legelső sorban a katolikus francia arisztokrácia közvéleményével kell számolnia. És az is igen-igen perhorreszkálja a válást, ha másért nem, már azért is, mert azt a harmadik köztársaság léptette életbe Franciaországban. Ha tehát Franciaországnak képzelet-

beli királya és királynéja ennyi hagyománydiktálta parancs ellenére is válnak egymástól, akkor az a házasság bizony igen-igen boldogtalan lehet.

Akinek kedve tetszik, most elmés gondolatokat szöhet a boldogtalanságnak nagy, demokratikus egyenlőségéről, amelyik egyforma kiméletlenséggel költözik bele abba, akibe akar, és nincsen tekintettel se valásra, se származásra, se semmire a világon. Bőségesen kínálkoznak a példák is ez ódon elmélet (olyan ódon, mint maga a boldogtalanság) igazolására. Szerencsétlen hercegeknek és hercegnőknek sosem volt hija, különösen a habsburgi házban, amelyet egykor a mayerlingi tragédia borított fekete gyászba. Mária Dorottya is csak egy a sok közül, és hogy minket magyarokat most közelebbről érdekel, annak talán nem is a szerencsétlen sorsa az egyedüli oka, hanem az, hogy Mária Dorottya a nádori családból származik, Mária Dorottya magyar főhercegnő.

De mégis, van még valami, ami ezt a családi szerencsétlenséget, amelyik most a világ-érdeklődés terített asztalára kerül, különösen érdekessé teszi. És ez a férjnek rendezetlen közjogi helyzete. Orléansi Fülöp száműzött herceg. A francia köztársaság nem engedi meg neki, hogy lábát tegye arra a földre, amelynek nagyapai jusson királya óhajtana lenni. Orléansi Fülöpöt csak a leghivebb hivei szolítják Sire-nek, csak a picziny, kissé parodisztikus színezetű udvartartása előtt ő a Roy. A trónkövetelő, aki kevésszámú hiveivel fondorkodik, folytonos pénzzavarban küzd, a feleségével rosszul bánik és közben állandóan könnyű, de fölötte költséges kalandokkal igyekszik kitölteni az időt, nehogy folyton az elérhetetlen trónra kelljen gondolnia, — kinek nem jut eszébe a mult század egyik legbájosabb, aranyosan ironikus regénye: Alphonse Daudet: Les rois en exil.

Mondják, hogy a nagy francia humorista azt a regényét élő példák után írta. Az ő regényének hőse II. Ferencz, az utolsó nápolyi király, akinek fejről Garibaldi tépte le a koronát, hogy azt beleolvassza a II. Viktor Emánuelébe, és annak a felesége, Mária Zsófia, a mi Erzsébet királynénk nővére. A trónja-vesztett pipogya király, aki folyton Páris utcáin ödög, kalandot kalandra halmoz, párthiveit zsarolja, és amikor ez a pénz nem elegendő, titokban, a felesége figyelmét kijátszva eladja koronájának — az egykori hatalom dus szimbólumának — gyémántjait, — ki nem gondol most erre, amikor a válópör alkalmából a lapok az orléansi herceg szerelmi és pénzügyi botrányainak kövér krónikáját megírták. És a szenvedő Mária Dorottyanak sorsa is mennyire hasonlatos a Daudet regényének királynéjéhez; aki az ő asszonyi okosságának és tisztességének erkölcsi tökéjéből fáradhatatlanul földözi mindazt, amit ura és királya a royalista eszméből elherdál. Az irodalomtörténetírók szerint a regény száműzött királynéjának modelje az erényes, a jóságos és a főként bölcs Mária Zsófia volt, az utolsó nápolyi királyné, aki, amikor férje és az udvar Nápolyból a casertai várba voltak kénytelenek szökni,

azt hatvan napig tudta védeni az ostromló garibaldisták ellen úgy, hogy ő maga vezette a várvédelmet és ő maga készítette a stratégiai terveket is.

Lehet, hogy a Daudet regényében haloványan rá lehet ösmerni a szereplő alakok eredetijére. Igen haloványan csak, mert hiszen Daudetnek tiszta művészi tehetsége kizárta azt, hogy a mester közönséges kulcsregényt írjon. Igen, de Orléansi Fülöp nem művész és ő az ő életében sokkal szemérmetlenebb nyíltsággal utánozza a regényt, mint amennyire az az életből mert meríteni. Az egyetlen komoly különbség, — Fülöpre nézve különösen fájdalmas lehet — hogy míg a regény detronizált királya Párisban yálik lassanként előkelő csavargóvá, addig az ő számára — szegény Fülöp — éppen Páris aszfaltja az elérhetetlen ígért-föld. De ez csak nüánsz, és ha az irodalomban talán igen, az életben azonban semmiesetre sem a nüánsz az, ami fontos... Az a különbség pedig, hogy a regénybeli király már ült a trónján és ő maga, nem pedig a nagyapja volt az, akit onnan elkergettek, szintén igen-igen közömbös lehet az orléansira nézve, aki trónkövetelő csupán. Mert Fülöp, ha eddig már el is érhetette volna valamikor valahogyan ősei trónját, azt azóta biztosan már el is veszítette volna. És ha mindenáron a regénybeli Royhoz akar igazodni, gondolja, hogy már elérte és már elveszítette.

A hercegi házasság tragédiájának ez az irodalmi pikantériája azonban persze semmit sem vesz el ennek a boldogtalan házasságnak emberi voltából. Irásunk elején mondtuk, hogy mennyire a legvégső eshetőség a Habsburgok és a francia trónkövetelők családjában a válópör. És hogy ez a válópör most ime mégis bekövetkezett, el lehet gondolni, mennyi csendes és kínzó boru előzte azt meg. Az orléansi hercegné — szegény — bizony nagyon sokat szenvedhetett, hogy végre is vallási neveltetését, társadalmi rangját és a legitimista ügyet, amely pedig neki is igen kedves volt, feláldozta nem is a boldogságáért, hanem azért, hogy a boldogtalanága megszűnjék. Ez több, mint amikor egy leányfőhercegnő lemond a rangjáról azért, hogy, mondjuk, egy egyszerű tengerészhez férjhez menjen. Az — hiszen még leány — remél. De Mária Dorottya, a válófélben levő, beteg, meggyötört asszony, aki első fiatalságának éveit szenvedések közepette hullatta az idők ölébe, mit remélhet még ő. Az orléansi herceg feleségének egyetlen reménye az, hogy egyszer majd nem lesz a férjének a felesége, és ez a reménység csak egy negatív boldogságnak kéklő szigete. Az igazi boldogságból mi várhat még a válópör befejezése után is a beteg hercegnőre, a szenvedő asszonyra? Egy kolostor magánya talán, külön lakosztály a budai várpalotában (esetleg egy egész épületszárny!), inkognitóban való élet a francia Rivierán, valami svájci szanatórium, bujdosás, önmaga elől való szökés, orvosokkal való panaszos hangu tanácskozás, — ez minden. És huzzuk le erről a történetről a királyi palástot, mi marad belőle? Nem is a Daudet szatirikusan is előkelő levegőjű regényéhez

hasonlít, hanem egyszerű polgári asszonyi drámához. A megcsalott, kijátszott asszony szerencsétlenségének bus története ez, semmi más.

És ime újra visszatérünk az első gondolathoz; a boldogtalan demokráciájához. De most nem plebejusi kárörömmel mondjuk ezt. Mint szegény szenvedő testvérünkre, úgy nézünk most a nádor beteg, boldogtalan unokájára.

Muscadin.

Ronda tanár ur.

(Regény.)

(6)

Irta: HEINRICH MANN.

— Tudom, hogy mit tegyek, maga majom... És ha a barátja nem is olyan szájás, mint maga, azért könnyebben...

— Leteheti önnél az »érettségit« — egészítette ki Kieselsack.

— Magát jól ismerem, maga afféle kis alattomos — mondta a művész és közelebb lépett Lohmannhoz. — Itt adja a blazirtat és titokban piszok verseket ír az emberről.

Lohmann zavartan nevetett.

— Maga különben is az utolsó, akinek joga lenne hinni, hogy gyermekágyba kerülök. Erti? Az utolsó.

— Helyes. Az utolsó. Hát várjuk meg, míg ránk kerül a sor — szólt unottan Lohmann; és amíg a színész hátat fordított neki, ő kinyújtotta láb-szárait és a plafonra meredt. Hiszen ő minden személyes érdek nélkül járt ide, pusztán mint ironikus néző. Neki ugyan mindegy volt az egész. A szívét keményen körülbroncsolta, úgy hogy sohase lehet kivenni a titkát... Maró gunnyal abroncsolta körül...

A zongora újra kezdte.

— Róza, ez a maga kedvencz keringője! — mondta a kövér asszonyság.

— Ki akar táncolni? — kérdezte Róza. Már is illette magát és Ertzum felé mosolygott. Csakhogy Kieselsack megelőzte a szélesvállu legényt. Csibészkedve megfogta Rózá, hunczutul megforgatta és hirtelenül messzire siklott mellőle. A lány majdnem hanyattvágódott. Közben a fiu még a nyelvét is kiöltötte rája, és mikor senki se nézett oda, megcsipte a hátulsó részét. A művész erre nagyon megijedt és gyöngéd szemrehányással ezt mondta neki:

— Ha te, kis piszok, még egyszer ilyet csinálsz, szólok a barátodnak és megpofoz.

— Jó lesz hallgatni! — ajánlotta neki sugva Kieselsack. — Különben én is mondok neki valamit.

Összenevettek, anélkül hogy az arcuk megmozdult volna. Ertzum zavart tekintettel nézte őket, vöröszőke arcza fénylett a verejtéktől.

Közben Lohmann táncra kérte a kövér hölgyet. Róza otthagya Kieselsackot és nézte Lohmann, aki pompásan táncolt. A kövér asszonyság egész könnyűvé lett a karján. Lohmann megelégette a táncot, kecsesen meghajolt és Rózá észre se véve, visszaült a helyére. Róza utána ment.

— Táncolni azért éppen még lehet magával, ha egyébre nem is való — mondta Lohmannnak,

Lohmann vonogatta a vállát, arcát közönyös ránczokba szedte és felállott. A leány mámoros odaadással keringőzött a karjaiban.

— Elég? — kérdezte egy darab idő múlva udvariasan a diák.

A leány magához tért.

— Jaj de szomjas vagyok! — kiáltotta fuldokolva. — Gróf ur, hamar adjon valami innivalót, különben rögtön elájulok.

— Hagyja szegényt, ő maga is alig áll a lábán — jegyezte meg Lohmann. — Ugy szédeleg, mint a részeg.

Ertzum lihegett, mintha ő maga forgatta volna meg Róza kisasszonyt. Reszkető kézzel tette helyére a borosüveget, alig volt benne néhány csepp ital. Tanácstalanul bámult a művésznőre. Az elnevette magát. A kövér nő így szólt:

— Ugy látszik, a maguk tanárja jókat tud kordyogatni.

Ertzum mindent megértett. Egyszerre elszedült. Azután hirtelenül megragadta az üres palaczk nyakát, mint valami dorongot.

— Na, mi lesz? — mondta Róza, és egy pillanathi jelentős szünet után arra kérte őt, hogy emelje fel a zsebkendőjét az asztal alól.

Ertzum lehajolt, az asztal alá dugta a fejét, s utána akart nyulni. De térdeit meghajlította, négykézláb csuszva fogai közé kapta a zsebkendőt és úgy mászott ki az asztal alól. Azután ott maradt lehunyt szemekkel, bódultan a zsiros, hervadt illatu, piszkoszínü rongytól, amelylyel a színésznő az arczfestékjét törölte le. Csukott szemhéjai mögül is az elérhetetlen nőt nézte, akiről éjjel-nappal ábrándozott, és akiért — azt hitte — az életét is oda tudná adni! És mert a nő szegény, és mert még nem emelheti magához, kénytelen nap-nap után kísértéseknek, kitenni a nő erényét és mocskos emberekkel érintkezni, még Rondával is. Ily rettenetes sors senkit sem ért még ezen a világon.

Róza egy ideig gyönyörködött művében, azután kivette a zsebkendőt a fiu fogai közül.

— Jól van, kutyuskám!

— Szédületes — mondta Lohmann.

Kieselsack leharapdált körmét szájába dugta és sunyi tekintettel, egyik barátjáról a másikra pillantva így szólt:

— Ne bizzátok el magatokat. Nem teszitek le oly hamar az »érettségit«.

Ekkor Frölich Rózára kacsintott. Kieselsack már letette az »érettségit«.

Lohmann így szólt:

— Fél tizenegy. Ertzum, a papod már hazajött a korcsmából, sietned kell.

Kieselsack tréfásan és fenyegetően sugott valamit Rózának. Mig a másik kettő felczihelődött, ő már el is tünt.

A két jóbarát a város kapuja felé vette útját.

— Elkísérhetlek — mondta Lohmann. — Az öregeim Breetpoot konzulék bálján vannak. Mit szólsz ahhoz, hogy minket meg se hívnak? Az a sok liba, akikkel együtt jártam tánciskolába, valamennyi ott fészit már.

Ertzum hevesen rázta a fejét.

— Ilyen nő még közöttük egy se! Tavaly vakációban egy családi ünnepélyen együtt voltam az összes Ertzum-lányokkal, és a familiába házasodott többi virágszállal. De azt hiszed, volt közöttük egy is, akinek olyan nemes *ízéje* lett volna?

— Mije?

— Tudod már. Mert Rózának van úgynevezett *lelke*, és ez nagyon fontos a nőnél.

Azt mondta »úgynevezett«, mert a »lélek« szó miatt pironkodott.

— Azonkívül zsebkendője is van — egészítette ki Lohmann. — Olyan nincs a te rokonaidnak.

Ertzum lassacskán megértette a célzást. Azon igyekezett, hogy tompa ösztöneit, melyek az előbb oly furcsa viselkedésre készítették, valahogy megmagyarázza.

— Ne hidd azt, — mondta Lohmannak — hogy ilyesmit öntudatlanul teszek. Meg akarom Rózának mutatni, hogy alacsony származása ellenére magasan fölöttem valónak tartom, és a legbecsületesebb szándékkal akarom magamhoz emelni.

— De épp az előbb mondtad, hogy fölötted valónak tartod.

Ertzum maga is csodálkozott ezen az ellentmondáson. Dadogva mondta:

— Majd meglátod, mit teszek!... Az a dög, az a Ronda, tudom, otthagyja a fogát, ha még egyszer Róza öltözőjébe megy.

— De Ronda is megtaníthat bennünket.

— Csak próbálja meg.

— Gyáva kutya.

Mindamelletts nyugtalankodott a dolog miatt; de nem beszéltek többet róla.

Átvágtak az ugarföldeken, ahol nyáron a majálisokat szokták tartani. Ertzum az éjszaka és a csillagok varázsától felvidulva, azon gondolkozott, hogyan oldjon kerekét. Ki akart jutni ebből a nyárspolgárfészekből, a poros iskolából, ahol óriási teste kórikus kalodában vesztegelt. Mert amióta szerelmes volt, tisztán látta, hogy neveléses ott az iskolapadban, amint leczkékét nyögve dadog, bikanyakát bátortalanul lecsüggeszti, mert az a ferdevállu mamlasz ott a katedrán dühösen sandit feléje és fuj mint egy macska. Izmai, amelyeket itt kordában tartottak, tettek után vágyódtak, karddal és vasvillával kivánt volna hadakozni, asszonyt a vállára vetni, a falu bikáját szarvánál fogva megragadni. Valamennyi érzéke zsiros parasztkáromkodásra sóvárgott, megmarkolható valóságra, kivágyakozott a fellengős, csenevész klasszikus szellem köréből, melynek közelébe a torkát fojtogatta; televény fekete földre vágyódott, ami a vadász sarkára tapad, levegőre, ami a vágató lovas arczába csap; lármás kurtakorcsmákra és falkába hajtott vadászebekre, őszi erdőkre és nedves, ganéjthullató lovak párájára... Három évvel ezelőtt odahaza egy tehénpásztorlány, akit megvédett az egyik béres durvaságaitól, azzal hálálta meg a szolgálatát, hogy a szénába húzta maga mellé. Ezen a parasztcseléden keresztül érezte ma Frölich Róza orfeuménekesnőt. Ez a nő megérezte vele azt a messi szürke mennyboltozatot, amit akkor látott, azokat a szenvedélyes hangoikat, amiket akkor hallott, és azokat a szagokat, amiket akkor érzett. Mindent, egész lelkét felébresztette benne. Ezért becsülte meg azzal a nőt, hogy hitt a lelkében és a lelkét oly szépnek és nemesnek tartotta és többre tartotta saját magánál is.

A két diák elérte Thelander abbé villáját. A háznak két erkélye volt, egy az első, egy a második emelet közepén, oszlopok között, és bütykös szőlővenyigék nőtték körül.

— A papod már otthon van — mondta Lohmann és az első emeletről kiszűrődő fényre mutatott. A fiuk közelebb mentek; a fény kialudt.

Ertzum elkedvetlenül és legyűrve nézett fel a második emelet behajtott ablakára, ahova neki most fel kell másznia. Az ablakból ruhák és könyvek illata, iskolaszag áradt. Az iskola levegője éjjel-nappal az orrában csavargott, sohase szabadulhatott tőle. Vaskos haraggal egyet ugrott, felkapaszkodott a szőlővenyigé-

ken, az első erkély karfáján megállapodott és még egyszer felnézett a második emeleti ablakra.

— Soká már nem csinálom ezt — szólta le. Azután tovább mászott, lábával felrugta magát az ablakig és bebújt a szobába.

— Álmodj szépeket — mondta Lohmann szelid gunynyal és visszafordult, anélkül hogy lépéseinek zaját halkítani igyekezett volna. Thelander abbé, aki az imént szobájában a világosságot eloltotta, nem olyan ember, hogy lármát csináljon, amiért néha éjjel elmarad egy Ertzum gróf, akiért évente négyezer márkát fizetnek... És alig hagyta el Lohmann a kis kertet, máris Dórára gondolt.

Tehát ma adja Dóra a nagy házi bált. Ebben a pillanatban a legyezője mögül nevet az ő idegen, lágy és egyben borzalmas kreolnő kacagásával. Kunszt táblabíró talán együtt nevet vele; talán éppen ma határozta el, hogy Kunszté lesz. Mert hiszen Gierschke hadnaggyal, úgy látszik, szakított... Lohmann behuzta a nyakát, alsó ajkába harapott és figyelte a saját szenvedését...

Lohmann szerelmes volt a harmincz esztendőš Breetpoot konzulnéba. Három év óta szerette, amióta egyszer az ő házában tartották a táncórákat: Breetpootné egyszer azzal tüntette ki, hogy táncrendet tüzött a mellére. — Oh, bizonyára csak azért, mert ezzel Lohmann szüleinek akart kedveskedni; a diák tudta ezt. Azóta csak ajtóréseken keresztül láthatta, a szülei házában, nagy ünnepeknél, melyeken ő még nem vehetett részt, — a szeretői társaságában: iszonyu volt! Minden pillanatban az orrára nyithatták volna az ajtót és akkor ő ott állt volna; várva, hogy megnyiljon alatta a föld; minden kiderült volna. És erre az esetre Lohmann komolyan el volt határozva, hogy megöli magát. Volt hozzá egy ócska puskája, melylyel a gabonacsürben szokott patkányokra vadászni.

A konzulné kis negyedikes fia iránt atyai barátsággal viseltetett. Régi jegyzeteit mind odaadta neki lemásolásra. Szerette az »O« gyermekét. Egyszer, amikor a kis Breetpoot javára beleavatkozott egy verekedésbe, sokaknak kérdő mosolyával találkozott. A puskacsó már mellének volt irányozva... De nem, senki se tudta meg. És Lohmann tovább élvezhette tizenhét esztendejének vad szüziességét, kéjes keserűségeit, szemérmes, hű és vigasztaló világmegvetését és a verseket, melyeket éjszaka egy ócska táncrend hátlapjára firkált.

És ebben a fiuban, aki át volt hatva ilyen bánatos érzésektől, egy afféle leány, mint az a Frölich Róza, szerelmet akart ébreszteni. Nem tudott ennél a gondolatnál humorosabbat elképzelni. Rózáról is irt ugyan verseket, az igaz. Csakhogy a művészet nem válogatós a modelljében. Ha a leány azt hiszi, hogy ez szerelmi bizonyíték, nagyon téved... A művésznő adta a sértettet. Lohmann az arcába nevetett, ettől persze a leány még inkább beléhabarodott. Lohmann ezt igazán nem akarta; meglehetősen távol volt attól, hogy a »Kék angyal«-hoz czimzett lebuji művésznőjének a kegyéért esengjen, aki ott a teremben levő matrózok és kereskedősegédek közül bizonyára már nagyon sokakat boldogított három és tiz márka közt ingadozó pénzüsszeg ellenében...

Hizelgett-e mégis a leány szerelme Lohmannak? Tagadhatatlan. Voltak olyan órái, amikor a lábai előtt kivánta látni, mikor vágyódott arra, hogy megalázhassa, hogy a nő csókjaiban sötét bűnök zamatját érezze, — hogy e bűn által tiszta szerelmét bemocskolja, hogy a térden könyörgő ringyóban Breetpoot Dóráat is lealacsonyítsa s hogy aztán szerelme elé rogyjon és istenigazában kisirhassa magát.

Ettől a gondolattól felizgatva vágott Lohmann a fútczának, ment Breetpoot konzul kivilágított háza elé és leste az ablakok mögött elsuhanó árnyékok között az ő árnyékát.

VI.

Másnap reggel Ertzum, Kieselsack és Lohmann halvány képpel kerültek egymás elé. A lármas osztály közepette mind a hárman gonosztevőknek érezték magukat, akik egy sajátkezüleg irt levélben éppen most jelentették fel magukat az ügyészségnek, de még a környezetük semmit sem sejt. Csak néhány percnyi határidő van már hátra... Kieselsack hallgatózott az igazgató szobájának az ajtajánál és azt állította, hogy hallotta odabenn Ronda hangját. Nem hetvenkedett már, ferdére vont szájszögletéből, a tenyere mögül sugta oda:

— Lesz kapsz, némulass!

Lohmann erre az órára szívesen cserélt volna a legbutább tökfilkóval is.

Ronda gyors léptekkel jött be az osztályba, sebbellobbal felütötte Ovidiust. Kivülről mondatta el a feladott leczkét és Angstot, az eminenszt hívta fel először. Utána jöttek a »B« kezdőbetűs diákok. »E«-hez érve, átugrotta a névsort egész »M«-ig. Ertzum felsóhajtott. Kieselsack és Lohmann csodálkozva állapította meg, hogy a »K« és »L« betűk is-kimaradtak.

A fordításnál egyikhez sem intézett egyetlen kérdést sem. Ez fáj nekik, bár egyik sem »készült«. Ugy érezték, mintha ki lennének taszítva az emberi társadalom kebeléből, mintha máris polgári becsületvesztésre lennének kárhóztatva. Mit főzhet Ronda? A tizperczben mind a hárman kerültek egymást, attól való féltükben, hogy gyanussá válnak és azt hihetnék a többiek, hogy valami kellemetlen titok fűzi őket egymáshoz.

Három más tanár órája is elmúlt, gyakori ijedezések közben. Egyet lépett valaki az udvaron, egyet csoszogott valaki a lépcsőn: az igazgató jön... Azonban nem jött. És a görög órát ugyanígy tartotta meg Ronda, mint a latint. Kieselsackot elfogta az akasztófa-humor és bár egy szót se tudott volna felelni, kezét feltartva, jelentkezett. Ronda elnézett a feje fölött. Erre aztán a hunczut diák minden egyes kérdésnél nyujtogatta tintás mancsát és pattogtatott az ujjáival. Lohmann megunt a várakozást és az asztal alatt elkezdte olvasni könyvét: az »Istenek száműzetésben«. Ertzum, akit az iskola ismét legyűrt és megzabolázott, verejtékes homlokkal azon fáradozott most is, mint mindig, hogy együtt tarthasson az osztálylyal, és most is, mint mindig, elmaradt a többiektől.

Mikor menni akartak, el voltak rá készülve, hogy a pedellus rosszat sejtető mosoly kíséretében az igazgatóhoz fogja őket czitálni. Tévedtek, a csengetyüs bácsi egész közömbösen emelte meg a kalapját a fiatal urak előtt.

Odakünn féktelen ujjongással néztek egymásra. Kieselsack engedte először szabadjára jókedvét:

— Látjátok! Mindjárt mondtam, hogy nem lesz mersze!

Lohmann boszankodott, hogy megszeppent:

— Ha az az alak azt hiszi, hogy az orromnál fogva vezethet...

Ertzum így szólta:

— Még kaphatunk.

Utána vadul folytatta:

— De csak próbálja meg. Tudom már, hogy mit tesztek!

— Sejttem, — mondta Lohmann — elpáholod

Rondát. Azután összekapaszkodol Frölich Rózával és együtt a vízbe ugortok.

— Nem, azt nem tesszük — mondta csodálkozva Ertzum.

— Gyerekek, ugy látom, spleenetek van — szólt Kieselsack. És elváltak egymástól. Lohmann még szóno-
kolt:

— Én ugyan füttyülök az egész »Kék angyal«-ra. De azért megijeszteni nem hagyom magamat; most éppen cdamegyek.

Este Lohmann és Ertzum csaknem egyszerre ért a ház elé. Megvárták Kieselsackot. Őt küldték mindig előre, neki kellett először a művésznő öltözőjébe lépni, az első szót kiejteni, az enyelgést megkezdeni. Kieselsack törte meg a jeget. Szükség volt rá és a szemtelenségére. Pénze ugyan nem volt, a másik kettőnek kellett érte fizetni és Kieselsack óvakodott attól, hogy nyilvántartassa velük, mit fizettek ki neki, és nem akarta elárulni, hogy egyedül ő volt az, aki a virágért, a bórért és ajándékokért titkos örömeiket kapott cserébe.

Végre megérkezett, egyáltalán nem sietve a ked-
vükért, és bementek együtt a házba. Közben a vendég-
lőstől megtudták, hogy a művész-szobában bent van
a tanárjuk. Erre a hirre elhülve bámultak egymásra
és meglapultak.

*

Mikor tegnap éjjel Ronda szerencsésen hazaérke-
zett, meggyújtotta kis dolgozólámpáját és az íróasztala
mellé ült. A kályhából még áradt a meleg, az óra szabá-
lyosan ketyegett. Ronda lapozgatott az írásai között
és így szólt magában:

— Csak a barátság és az irodalom ér valamit.

Ugy érezte, hogy Frölich Róza színművésznőtől
szerencsésen megszabadult, és ebben a pillanatban
mélységesen mindegy volt neki az is, hogy van egy
Lohmann nevű diák, aki »mással« foglalkozik.

De amikor reggel sötétben felébredt, érezte, hogy
addig nem lesz nyugta, amíg Lohmann meg nem
»csipi«. Megint foglalkozni kezdett Homérosz igekötő-
vel, de a barátság és irodalom nem tudta lekötni többé,
és úgy érezte, hogy addig nem is köti le, amíg Lohmann
szabadjára jár Frölich Róza színművésznőnél!

Hogy ezt megakadályozza, maga Frölich kisasz-
zony ajánlott Rondának valamit; a művésznő ezt
mondta: »De holnap újra el kell jönnie, mert a diákok
megint botrányt csinálnak«.

Ahogy ezek a szavak újból az eszébe jutottak,
elpirult Ronda. Mert a szavak egyuttal Frölich kisasz-
zony hangját is visszaidézték, csiklandozó tekintetét,
egész színpompás arcját, és a két ledér ujját, melyekkel
Ronda álla alatt kapirgált... Ronda félenken nézett
az ajtó felé, és mint valami diák, aki »mással« foglal-
kozik és azt rejtegetni igyekszik, úgy hajolt tulzott
buzgalommal a munkája fölé.

Az a három elvetemült ficzkó — jól jegyezzük,
meg — bizonyára mindent látott a vörös függöny
mögül. És ha Ronda igazgatói fórum elé vinné a dolgot,
amazok, magukat végveszélyben tudva, és minden
szégyenérzetüket levetkezve, képesek lennének arra,
hogy a látottakat nyilvánosságra hozzák. Lohmann
bünlajstromában bent volt az is, hogy bort fizetett,
amelyből Ronda ivott... Verejtek verte ki a homlokát.
Ugy érezte, hogy »megcsipték«. A rossz nyelvek majd
azt mondják, hogy nem Ronda »csipte meg« Lohmann,
hanem Lohmann »csipte meg« őt... És az a tudat,
hogy most egy forró hajszában áll, teljesen egyedül,
lázongó diákok seregével szemben, megacézolta Ron-
dát, biztonságot adott neki ahhoz, hogy még sok nebuló-
nak kinos-keservessé tegye az előmenetelét, ha vég-

érvényesen nem is akadályozhatja meg. Szenvedélyes
elszántsággal ment az iskola felé.

Hogy a három bűnöst »pácza« ültesse, arra bősé-
gesen volt alkalma. Ami Lohmann illeti, elég lett
a szemérmetlen iskolai dolgozata. A bizonyítvány-
kiosztás előtt való héten Ronda majd kérdéseket intéz
hozzájuk, melyekre meg se tudnak mukkanni. Már ki
is eszelt néhányat...

Mikor a város kapuján kívül jutott, kétségei támad-
tak, és minél inkább közelebb jutott az iskolához, annál
fenyegetőbbnek látta a közel jövőt. Az a három lázadó
bizonyára már felbujtotta az egész osztályt a »Kék
angyal«-beli események elmondásával. Hogy fogadja
majd őket Ronda. A forradalom kitör... A fenyegetett
zsarnok félelme megint keresztül-kasul járta Rondát,
olyan volt, mint valami hajszolt vad. Dühös rémül-
dözések közben, minden utczasarkon jobbra-balra san-
ditott merénylő diák után.

Mire az osztályba lépett, már nem ő volt a támadó.
Várta az eseményeket; úgy igyekezett menteni az irhá-
ját, hogy a tegnap este történekről egy árva kukkot
se szólt, eltitkolta a veszélyt, és a három gonosz-
tevőn keresztül nézett... Ronda kényszerítette magát,
hogy férfiasan viselkedjék. Nem sejtette, hogy micsoda
félelmet áll ki a három diák: Kieselsack, Ertzum és
Lohmann; de azok sem sejtették az ő félelmét.

Az órák után, akárcsak a diákok, Ronda is vissza-
nyerte bátorságát. Lohmann azonban nem szabad
kiszalasztani a körünk közül! Távól kell tartani
Frölich kisasszonytól; ez hatalmi kérdés volt Ronda
számára, és az önérzete nagyon megerősödött volna
azáltal, hogyha keresztülviszi. De hogy csinálja? —
»De holnap újra el kell jönnie« — mondta a színésznő.

Más megoldás nincs; Ronda ezt belátta és ekkor
megijedt. Az ijedelmében azonban volt valami édes.

Nem tudott vacsorázni, annyira izgatott volt és
a gazdasszonya intelme ellenére elment hazulról, hogy
elsőnek érkezzon a dutyiba, Frölich Róza öltözőjébe.
Az a Lohmann ne kukoricázzék és ne borozzon ott:
ez lázadás, ezt már nem tűrheti Ronda.

A többi motívumnak még nem volt tudatában.

Amint sietve a »Kék angyal«-hoz surrant, észre
sem vette a kapun a színes színlapot s pár perczig
fejevesztve kereste... Hálaisten, ott volt a színlap.
Szóval Frölich színművésznő nem utazott el, nem
szökött meg, nem tűnt el a föld színéről, mert szegény
Ronda ilyesmitől tartott. Még énekelt, még cifrállott,
még csiklandozta az emberek szívét kéjes tekintetével.
És miután ezzel a megállapítással megelégedett, egy
uj tanulságot vont le belőle. Annak a Lohmannnak el
kell takarodnia onnan, ez azonban még nem elég: ő
maga, Ronda akar ott ülni Frölich színművésznőnél...
Az új tanulság azonban nyomban elsötétedett megint.

A terem még üres volt, majdnem sötét, barátság-
talanul kongó; számtalan piszkosfehér szék és asztal
állott zavart összevisszaságban. A kályha mellett egy
kis pléhlámpánál ült a gazda két férfival; kártyáztak.

Ronda azt akarván, hogy ne lássák, az árnyékos
fal mentén rebent be, mint egy denevér. Amikor a
művész-szobába akart surranni, megszólalt a gazda
dörgegelmes hangon:

— Jó estét, tanár ur, örülök, hogy megint szeren-
cséltet.

— En csak — izé — Frölich színművésznőt.

— Csak kerüljön beljebb és várja meg, már hétre
jár. Mindjárt hozok sört is.

— Köszönöm, — szólt Ronda — ezuttal nem óhaj-
tok italt fogyasztani... De — és kinyújtotta a fejét
az ajtóból — később valószínűleg több dolgot rendelék.

Ekkor betette az ajtót és az öltöző éjébe topogott. Mikor ügygyel-bajjal világot gyújtott, fűzőket és harisnyákat vett le egy székről, leült az asztal mellé, amely olyan volt, mint tegnap; a kabátja zsebéből kihuzta a noteszét s a diákok neve mellé irt jegyekből az évvégi kalkulust próbálta kiókumlálni. Mikor az »E«-hez ért, hirtelen átugrott az »M«-re, mint reggel az osztályban. Később gondolkozott, visszatért és Ertzum nevét toporzékoló undorral nézte; Kieselsack jött sorra, azután Lohmann. A szoba néma és nyugodt volt és Ronda szája lekonyult a boszuvágytól.

Kisvártatva már szállingóztak az első vendégek. Ronda nyugtalankodott. Bejött a tegnapi kövér hölgy, egy viharvert fekete kalapot viselt és így szólt:

— A tanár ur? Csak nem aludt itt az éjszaka?

— Tisztelt asszonyom, én bizonyos fontos ügyek elintézése végett jöttem.

— Tudjuk, micsoda ügyek azok.

A nő levetette a boáját és a bluzát.

— Ugye megengedi, hogy levessem a bluzom.

Ronda valamit dadogott és félrenézett. A nő sötétfehér fésülködőköpenyben jött vissza és a tanár ur vállára vert.

— Annyit mondhatok, tanár ur, cseppet sem csodálkozom, hogy visszajött. Róza minden vendége így tesz. Aki egyszer megismeri, az meg is szereti, úgy bizony. Hiába, csuda gusztusos egy leány.

— E, e, e — jól jegyezzük meg — csakugyan, tisztelt asszonyom, de én nem azért...

— Persze. Hanem a szive miatt. Mert szive az van. Az aztán van!

A nő a tátongó fésülködőköpeny alatt a szivére szoritotta a kezét. Nyafogott és a tokája lóbálódzott a meghatottságtól.

— Olyan leány ez, hogy a légynek se vét. Az apja is betegápoló volt. Akár hiszi, akár nem, ez a leány roppant szereti az öreges urakat. És nemcsak ezért. — Összedörzsölte a hüvelyk- és a mutatóujját. — Hanem mert a szive is erre viszi. Mert az öreg uraknak szüksége van egy ilyen jó leányra... Sokszor olyan jókedvű, hogy már a rendőrség is megsokalja. Ilyen kicsi korátul, ösmerem. Mindenkinek ajánlhatom.

A nő rátehénkedett az asztal peremére, Rondát rengeteg személye és a széktámla közé préselte, egészen lefoglalta s elkábitotta azzal, amit mesélt.

(Folytatása következik.)

Saison.

Férfi-dekoltázs.

— jun. 6.

Nem az ön nyakáról lesz szó, Herczegnöm, nem arról a gyöngéd-vonalu elefántcsont faragványról, melynek stílusát e pillanatban jellemezni nem tudom, mert a lexikon tölem a harmadik szobában van, s így bármi szívesen lennék bájosan tudákos, nem tehetem, mert az adatok nem állanak rendelkezésemre; mondom, nem az ön édes nyakáról beszélek, mely midőn Jesurum velencei csipkéiből¹⁾ illatosodik felém, szemem elborul,

¹⁾ Azt hiszem, jól emlékszem a czégre. Velence, Szent Márk-tér 2.

mint XIV. Lajosé, midőn Rohan herczegnője közeledett feléje, így szólítva meg a Napkirályt:

— Sire! le chapeau de mon ami est plus beau que celui de mon oncle!¹⁾

Amiről én beszélni fogok, Herczegnöm, az nem a finoman bodorodó térdszalagrend, melyről Diderot azt mondja, hogy... Olvasta ön Diderotnak azt a büvös kis munkáját, melyet a Porte Royale hüvös boltivei alatt árult Maître Izay, a puderesfejü könyvmárki? Nem olvasta? Én sem olvastam, fogalmam sincs róla, hogy mi állhat benne, valószínűleg semmi sem áll benne a térdszalagrendről s különben is nem a térdszalagrendről akartam szólni, de azért jól esik elméláznom francia memoárok el-lengett parfümjei közt s figyelmeztetnem önt, Herczegnöm, hogy a férfi-dekoltázs, amit most a Danube partján meghonosítottak, nem az a divat, amit követni kellene.²⁾

Látta-e már ön a férfiakat, amint kihajtott inggallérral megjelennek a korzó watteau nyírásu akáczfái alatt? Látta-e, hogy nagyobbára milyen piszkos a nyakuk nékik, vagy ha nem is piszkos, mindig ott van rajta a télen viselt gallérnak a másszinü stráfja, s elül, *sous le tchoutca d'Adam*, az Ádám-csutka alatt, az aczélgombnak elfeketedett nyoma, melyet ama Shakspere szerint, aki az Avon partján született, Arábiának minden fűszere sem moshat le. Ó, Herczegnöm, ön bizonyára tudja, mi a gőzfürdő, hiszen herczegnők csak oda járnak el patyolat testüket meggőzőlendő. Én is tudom, mi az, bár e dologban Voltaire-rel tartok, aki sehol egyetlen szóval sem emlékezett meg a gőzfürdőről.³⁾ Mindamellert nem szeretem, ha a nyilvános utcát gőzfürdővé alakítják át s nekem olyan férfi-szépségek szemlélete jut, melyekből nem kértem, nem kérek s talán soha kérni sem fogok. De nyilván ismerni fogja ön, Herczegnöm, Daudet Alfonzó Taraszkonai Tartarénját, ha egyébként nem, rossz magyar fordításából, s emlékszik azokra az orosz-lánvadászokra, akik ott leirvák. Mon dieu, nekem mindig ezek az orosz-lánvadászok jutnak az eszembe, mikor a kivágott-nyaku férfiakat látom. Mert hősieseknek látszanak ők, de nem olyan hősöknek, akik a meleg ellen küzdenek, zsebkendővel kezükben, hanem Afrika meghódítóinak, kik dum-dumra töltött golyósórókkal mennek ki a sivatagba, hogy elefántokat terítsenek le.⁴⁾

Herczegnöm! Nem szép a férfitest, ebben megállapodhatunk s nem bolondság az, hogy az európai férfi végül olyan külső takarókat szerkesztett meg a maga számára, amely őt talpától a nyakáig beborítja. Csak a fejet hagyta szabadon a mindenkori öltözködés. De én tartozom egy vallomással Önnek, ma Princesse. Én ezt a fejet is szívesen nélkülözném és télen-nyáron szívesen járulnék hozzá egy olyan férfidivathoz, amely a férfiak fejét is abszolút eltakarná. De semmiesetre meg

¹⁾ V. ö. *Ollendorf*, Grammatik der franz. Sprache I. rész.

²⁾ Lásd: L'abbé Hochma, Quelques Aperçus concernant la Toilette des Hommes.

³⁾ Voltaire (François Maire Arouet): Erigy a gőzbe!

⁴⁾ Carlyle: Heroworship, IX. fejezet: A jinglikről.

HETI RIGMUSOK.

Szezonvég.

Illedelmes irni verset
Végéről a szezonnak.
Erről nem lehet leszokni
Semmiféle rezonnak.
És e végett,
— Most, hogy nyárnak heve éget, —
Megénelem én is hát a
Szezonvéget.

Ó be szép vagy, szezon vége!
Főleg, mivel vég vagy.
Sőt, mondhatnám, az a bajod,
Hogy egy kissé rég vagy.
Legszebb akkor leszel talán,
Ha nem leszel egyáltalán;
Hogyha kimulsz és elolvadsz,
Mint a jég;
Akkor leszel szép igazán,
Szezonvég.

Nincsenek már premiérek,
Hangversenyek, bálók.
Unalmamban legfeljebb már
Csak politizálok.
Ki is szikkadt minden nedvem,
És semmihez sincsen kedvem.
Álmos vagyok, puffadt vagyok,
Mint egy cukorbarjos pék.
Jaj be szép vagy, aj be szép vagy,
Gyönyörű vagy, szezonvég!

Elmennék most a pusztámra,
Hogyha volna pátriámban;
De nincs pusztám, pénzem, semmim,
Csak egy psychopáthiám van.
Igen; ez van nekem régen.
Azonkívül — s ez is fontos —
Van egy drága szezonvégem.
Énekelek tehát róla,
Irok strófát egy-két párt;
— Amit neki az én versem
Árt! —

Mondhatnám, hogy nekem mindegy:
Szezonkezdet... szezonvég...;
Fő, hogy verset irtam és ez
Érző kebleknek elég.
Egy kis szentimentalizmus,
Olcsó ötlet... egy-két rim,
És csakhamar kész a vers is...
— Egész mellékes a czim.
De mert czim is kell a népnek,
Ezért czimeztem e verset
»Szezonvég«-nek.

Maitre Jacques.

nem szavazom azt a törekvést, hogy a fej után a nyak, a nyak után esetleg az eszményi kebel is, ha éppen muszáj, az erős vállak is, megruhátlaníthatók. Nem, nem, ez fölösleges. És ha még-olyan meleg volna is. És ha már nem lehetne kibírni az életet, akkor sem. Gondoljunk az angolokra, akik meghódították Indiát, Istennek e legmelegebb tartományát, és pedig meghódították totál felöltözve és begombolkozva, sőt még fejükre is vászon-sisakot és fátyol-lobogót terítve. Itt ellenben az a szokás merült fel, hogy aki csak a Stefánia-utnak meghódítására indul is, egy fiakker-kocsin, melynek taxamérőjén a számok ugrálása a legnagyobb szorongással tölti el, már leveszi fejről a kalapot. Mért teszi ezt? Gondolatait érinttetni a friss levegővel? ¹⁾ Ez, bővebb megokolás nélkül, szükségtelen. Mindamellet a fejnek ez a szellőztetése még valahogy érthető. Hadd menjen be a levegő a fejbe, hadd legyen a fejben valami. De a nyakban, Herczegnőm? Ott még gondolat sincs? A nyak nem a gondolkodás székhelye, a nyak egyáltalán semminek sem székhelye, csak a már előbb említett Ádám-csutkáé. Igen, ha a szivre lehetne enyhe léget bocsátani, a szivre, mely forró, sőt tüzes. Ennek volna értelme. De a sziv csak ott ül a negyedik és a hetedik borda közt, elvégezvén kötelességét, melyet ama minősége hárit rája, hogy ő a vérkeringés középpontja, s tekintet nélkül a vér minőségére, muszáj neki e vért pitvariba bebocsátani és onnan ismét az artériákba kilökní. ²⁾ A sziv nem kíván semmit, legfőljebb ha néha szerelmet kíván, de ilyen hév nyáron még azt sem.

Mit akarnak hát Bouillon Godofréd lovagjai a meztelen nyakkal? Jeruzsálem visszafoglalásáról már ugysem lehet szó. Jeruzsálem a törököké és tiz éven belül semmitsem lehet elvenni a törököktől, mert mostanában olyan sokat mindent elvettek tőlük.

Még egyszer összefoglalom tehát, Herczegnőm, a mondottakat. A férfi türje a meleget, hiszen korunkban ugysem állítja az élet valamely más, keményebb harcz elé. Ne feledjük el, hogy a magyar paraszt, aki pedig a férfiméltóságnak jogosan a mintaképe, nyáron is ugyanazt a bundát viseli, mint télen, mindössze — ha néprajzi ismereteim nem csalnak — szőrével kifelé fordítva. ³⁾ Ez férfiaság. Ez erő. Ez valami. Ezt kell utána csinálni, s nem mihelyt a nap kissé melegebben, mert merőlegebben, bocsátja ránk sugarait, még a bőrünket is ledobálni magunkról és így — börtelenül — közlekedni utcáinkon és tereinken.

Zárom leveletem, Herczegnőm, mert le kell vetnem a galléromat s meg kell nézmem a tükörben, hogy csinos vagyok-e így. Megnéztem. Nagyon csinos vagyok. Délután találkozni fogunk Gerbeaud bosquet-jaiban, melyeket oly gyönyörűen tervezett a kertész atyja Le Nôtre.

Le Vôtre :

Gábor Andor.

¹⁾ Pascal : Sur la pensée, qui n'existe pas.²⁾ V. ö. Charcot : Confusion anatomique.³⁾ Tissot : La Bunda des Magyars et autres tissotises.

Feltűnő haladást mutat az utóbbi időben a czipőszakma, ugyannyira, hogy igazán bámulatba ejti az embert, ha megtekinti Zsuffa utóda, Füredi Ádám Egyetem-utca 3. szám alatti czipőüzletének kirakatait, hogy milyen elsőrendű, messé kivitelű czipők vannak kiállítva. Bámulatos olcsó, 16.50 és 20.50 korona egységes szabott árak mellett.

INNEN-ONNAN.

□ **Gazdálkodás.** A fővárosnak június 21-én ki kell fizetnie valamely adósságát, de nincs rá pénze és június 6-án még nem tudja, honnan veszi majd a pénzt. A szimpla emberek megrázzák a fejüket és megbotránkoznak, hogy ez micsoda gondatlanság és hogy hogyan szabad ilyesminek előfordulni egy dús gazdag város gazdasági életében. Azonban okosabb dolog nem az egyszerű gondatlanságot feltételezni. Jobb föltenni a kérdést, hogy mit jelent, mit jelenthet az, ha a fővárosnak két héttel az esedékesség előtt még nincs pénze. Azt jelenti ugyebár, hogy majd hirtelen kell felvenni, s ha hirtelen kell felvenni, akkor »bizony« nem lehet majd arra nézni, hogy a kölcsön okos is, jó is legyen. Arról van szó tehát, hogy ez a helyzet előidéződjék, és fogadni lehet rá, hogy elő is fog idéződni. Utólag majd kiderül, ami előre is biztos volt, hogy egyrészt a főváros nagyon régen tudta már, hol fogja fölvenni az utolsó pillanatban a pénzt, másrészt aki a pénzt adja, az már egy fél év előtt megtette a maga intézkedéseit arra, hogy az utolsó pillanatban kelljen adnia. De helyesebb, hogy így van, mert ez csuf dolog, ám van benne rendszer, míg ha az első feltétel volna az igazi, hogy a főváros valóban végképp nem tud honnan szerezni pénzt, az még sokkal rosszabb volna. Ámbár ne ítéljünk. Az egyik dolog megéri a másikat, mind a kettő a magyar fővárosban lehetséges csak, a mindenféle város-zsenik mellett, miatt és alapján.

□ **Emlékek.** A régi Nemzeti Színház épületét lebontják és a régi Nemzeti Színház régi tagjai megindultak, hogy a régi Nemzeti Színházról emlékeket hozzanak el maguknak. Na. Nem vagyok meghatva, abszolute nem vagyok meghatva. Sőt valósággal rossz benyomást tesz rám ez a kegyelet, s ahogy az orrommal megszimatom, hát nem jó illata van. Igen, ha valamelyik régi nemzeti színházi csendesen belopakodott volna az ó-házba és onnan a kabátja alatt elhozott volna egy széklábat, vagy egy tükör-rámát, csendesen belenyugodtam volna, hogy ez kegyelet. De a lapokból értesülvén a dologról, attól félek, hogy ismét csak arról volt szó, hogy nem tudtak már mit mondani a »valami apróságok« kérő újságíróknak, hát elmondták ezt a kegyeletet, amely abban a pillanatban megszűnt kegyelet lenni, amikor elmondták. Reklám lett belőle és a reklám sohasem kegyelet, mert nem annak szól, ami elmúlt, ez esetben tehát nem a régi Nemzeti Színháznak hanem azoknak, akik, bármely régiek, nem akarnak elmulni. Egyáltalán: nem szeretem az olyan embereket, akiknek nincs más érdemük, csak az anciennitás. Nem szeretem az olyan embereket, akik egyszerre észreveszik magukról, hogy ők ancienek, s ezt megújhodásnak érzik. Jobb volna tehát a régi Nemzeti Színház széklábat békén hagyni és nem halott épületeket kiásni a sirjukból, egy kis háromsoros szereplés kedvéért.

□ **Gorkij.** Az orosz mester összes volt nejei, babái és szerelmei nyilatkoznak a lapokban arról, hogy hogyan kell boldoggá tenni a Nagyot. Egyik azt mondja, hogy... nem tudom mit mond; a másik erre azt válaszolja... nem emlékszem rá, mit; roppantul mellékeseknek tartom ezeket a szerelmi nyilatkozatokat, és még az sem tulságosan érdekel, hogy a Mesternek hány gyermeke van, hol, hogyan és mikor hagyta cserben őket. Inkább Gorkijtól szeretnék olvasni, mint Gorkijról, mert ő maga még mindig jobban ír, mint összes nejei, babái és szerelmei. Ő azonban nem ír, s attól tartok, hogy a fentebb nevezettek *emiatt* irnak. S mert az író dolgozószobá-

jából semmit sem hallhatunk, hallanunk kell egyetmást a hálószobájából. Aki a világirodalmat ismeri, tudja, hogy ezek az értesüések mindig azokból az időkből származnak, amikor az író már lefelé halad pályáján, amikor mint író megszűnt érdekes lenni, és az érdeklődés feléje mint magánember felé fordul, vagy fordítottatik. Isten ments, hogy megvádoljam Gorkijt, aki bizonyosan távol áll mindemezz asszonyi mendedmondáktól, de ugyanezt nem merném elmondani a kiadójáról, aki nyilván okos ember, s akinek az az érdeke, hogy beszéljenek az írójáról. Ez példányszámot jelent, s a példányszám az a cél, mely mindent, ami egy író körül történik, szentesít. Éljen tehát a példányszám!

24 **Szegény ember szerencséje.** Már ez a közmondás is reformálásra szorul. Mert, amint a Rischáék esetéből kiviláglik, a szegény boltiszolga szerencséje nem is olyan szegény. Háromszázezer koronát nyerni egy gyűrött sorsjeggyel mindenképpen alkalmas a megelégedésre. Rischá ur nem is panaszkodik, él mint hal a vízben és operettet játszik. Külön fiakkoren jár a felesége és külön fiakkor viszi be őt magát a régi gazdájához, akihez hébe-korba ellátogat még pakolni — passzióból. Kétezer koronás lakást tart és zöld selyemharisnyát hord, de azért a hatvanfilléres uszodába jár fürdeni. Mint egy igazi milliomos, olyan bőkezű és fukar. És mégis — talán éppen mert olyan kitűnően játszsza az echt nagyurat — kissé szánalmas. Akik szeretik a nyári filozófiát, most nagyszerű tanulságokat vonhatnak ki kárpoztulásul abból a háromszázezer koronából, amely fölforgatott egy primitív, de őszinte emberi életet és egészen rossz, izléstelen operettfigurává gyurta át a szegény boltiszolgát. Szép téma, elmélkedésre kíváltképpen alkalmas, de valahol még hiányos a figura. Irni, olvasni nem tud és még sem rendezett be egy fókabőrbe kötött könyvtárat magának, sőt még csak lírai verseket sem ír. Vagy ezt inkább érdemül tudjuk be neki? Jó, nyáron az ember nem szeret vitatkozni, inkább belenyugszik a jóindulatu igazságba.

× **A nevető halál.** Ismerem ezt a mosolyt, ezt a retteneteset és fájót, amelylyel egy szegény, peches kis cseléd tegnap a halálba ment. Ezek a váratlan, rosszul alkalmazott mosolyok sokszor előtűnnek emberek arczán, akik nevetnek, mikor sirni szeretnének. Ismertem asszonyt, aki gyöngyöző kaczagásban tört ki, mikor megmondták neki, hogy meghalt a szeretője, és nagyon sokakat ismerek, akik mosolyra huzzák a szájukat, mikor kondoleálni akarnak. De a nevető halál sohasem mutatkozott világosabban és rémesebben, mint tegnap. A kis cseléd már ott lógott a korláton, erőtlén kezével tartotta magát. Valaki rászólt: fogja magát csak néhány perczig. A kis cseléd a halál küszöbén felnézett a biztatóra és mosolygott. Miért? Okos doktorok bizonyára meg tudnák magyarázni a reflexekből, vagy más egyebekből. De lehet, hogy a kis leány készakarva mosolygott. Talán kinevette azt, aki visszahívta a halál, a boldogság, az élet küszöbéről a cselédszobába. És — ki tudja? — talán neki volt igaza.

24 **Jack, a hasfölmetsző.** Emlékszel még, ó olvasó, arra a romantikusan viharos őszi éjszakára, mikor az ablaktáblákat dörrenve csapkodó szél sivitása mellett borzongva olvastad lepedőnyi újságokból Jack, a hasfölmetsző szörnyüségét. Ma Londonban villant meg kése, holnap Párisban és a véres csik titokzatosan vonult végig Európa metropolisain. Csak

a nevét tudták a pokoli szörnyetegnek, őt magát senki nem ismerte. Aztán egyszerre eltűnt és legendák, dajkamesék hőse lett a tiokzatos rém. Most, huszonöt esztendő után újra hirt hoznak róla a lapok. Kiderült, hogy már régen öngyilkos lett egy angol börtönben. Az elfogatásáról sem tudunk semmit. Titokban tartották és rejtélyes volt még a halála is. Most vége a borzalomnak és a legenda végérvényesen jogaiba lép. A vampirok és Drakulák csapata egygyel megszorodott és a széles őszi éjszakákon most még zavartalanabb gyönyörűséggel borzonghatnak Jack, a hasfölmetsző történetén ifju és öreg hiszterikák.

SZINHÁZ.

Az ötlet.

(Levél a Deutsches Theater igazgatójához.)

Professzor ur,

a budapestiek megkapták az üzenetét, hogy többet nem jön hozzánk, de nagyon csodálkoznak az indokolásán. A forgószínpad miatt hagy el bennünket. Azt olvassuk egy újságban, hogy ön a budapesti színpadokon képtelen »megvalósítani az ötleteit«, művészete szorosan a forgószínpadhoz van kötve, az ideai balsikere is erre a számlára irandó. Bocsanat, professzor ur, de mi mosolyogtunk olvasván ezeket a sorokat. Az öregurra gondoltunk, aki langyos félfürdőt vesz, kenőccel keneti és dögönyözteti magát, hogy a kedvesét átkarolhassa s a kereveten aztán úgy találja, hogy a világítás nem megfelelő, a lámpát kissé feljebb (vagy lejjebb?) kell csavarni, a hangulat stilszerűtlen. Csak öregedő gavallérok és öregedő rendezők beszélnek így. Azoknak a hangulat mindig stilszerűtlen. Az ötleteiket pedig seholy tudják realizálni.

Hallott-e olyan poétáról, aki abbahagyta az írást, semmi másért, csak azért, mert elromlott a töltőtolla? Bizony a poéta ír, ha nincs töltőtolla, krajczáros alumíniummal, ha az sincs, ludtollal, ha az sincs, ácsplajbászszal, ólomdarabkákkal, vagy a körmével, mint a szegény André Chénier, aki a börtöne falára karmolta a poémait. Ezzel a vallomással ön leleplezte, hogy már nem is művész. Mert nem művész az, akit nem edzenek és izgatnak a nehézségek. Elismerte, hogy az egyéniségének legszerveesebb része a forgószínpad. Bánatos nyilatkozatában azonban még egy vallomás rejlik, amely ennél is szomorubb s arra enged következtetni, hogy önnek ötletei vannak, függetlenül a darabtól és ezeket az ötleteket — török-szakad — keresztül akarja vinni, ráhuzza a darabra, még akkor is, hogyha szegény belenyomorodik. Eddig a rendezőt alázatos alkotónak ismertük, aki a költők álmait áthangolja, közvetítő a színpad durvább s az írás finomabb matériája közt, úgy hogy az előadás az eredő, amely a költő és a rendező összetevő munkájából kerül ki, a kompromisszum, amelyet ez a két — mondjuk — egyenlő nagyhatalom barátságosan köt meg egymással. Sajnos, ön már nem vár ötleteket a költőtől. Már ott tart, hogy a gombhoz kabátot keres és mikor rendez, belenyul a zsebébe (vagy Gordon Craig zsebébe) egy kész ötletért s azt tüzzel-vassal kiharsantja. A shakespearei fekete táblától nagyon is messze esett. Tanár ur, ön már nem is rendez, de tanít. Ötleteket ad Shakespearenek, az öreg Sophoklesnek épp úgy, mint a Lumpáczius Vagabundus szerzőjének és jaj nekik, hogyha nem pariornak. »L'art pour l'art«, mondja és rendezni akar magáért a rendezésért. Drótnélküli rendező, aki elszakadt a talajától s most az ötleteit szcenirozza, nem a darabokat. Ezt az erőszakos művészetet mindenütt férczmunkának nevezik.

Egykor pedig művész volt, nagy művész, talán az egyedüli, aki azzal kecsegtetett, hogy valóra váltja — a színpadon — a szimbolizmus értékeit. *Verlaine* ars poetica-ját kívülről tudta. Akkor még berlini irodalmi kávéházakban üldögélt, este sajtot vacsorázott fekete kenyérral, érdes sörteje még keményebben meredt az égnek. Ma már a forradalmi haj is az üzlethez tartozik. Emlékezünk az első sikereire: Az ellenkezője volt annak, ami ma. Megleste a költő szavát és a színpadon érvényt szerzett neki. Süríteni tudott, a hangulatot, az egész darab hangulatát össze tudta süríteni egy motívumba, egy cíztromsárgán lobogó lámpába, egy butorba, egy bitang kendőbe, amelyet a hősnő az utolsó jelenetben úgy hagyott a pamlag vállán, mint a lelkét. Gazdag emlékek ezek. A költő tesz így, aki egyetlen szóba csucosítja ki a verse kincseit. *Fuis de plus loin la Pointe assassine . . . Que ton vers soit la bonne aventure éparse au vent . . .* A régi Reinhardt intenzív művész, aki ismerte a véletlen hatalmát, a játékot, a szép kalandot. A mai csak expanzív izé, a gyilkos pointe szolgája, mutatványos, lármás, elokvens, cifra, olcsó és szétfolyó, félig cizkuszigazgató, félig ünnepi szónok. Ezért sirja vissza a forgószínpadot. Kényelmessé vált és a kényelem nem a művészt, de a nyárspolgáré. Évek óta csörgeti a bohócsipkáját. Pár év múlva nyugodtan hálósipkát ölthet.

P—n.

Művészet.

Szolnok. A szolnoki művésztelepnek most és mindenkoron volt és van egy legfőbb, mindenekelőtt tekintetbe jövő érdeme: magyar. Fontos és öröndetes érdem, egyrészt mert feleletet ad az egyik legégetőbb, leginkább kérdezett művészeti kérdésre, de másrészt, Szolnok szempontjából különösen azért is, mert hiszen ez a magyarság volt a telep megalapítóinak tulajdonképpen célja s így ez a magyarság ma már azt jelenti, hogy a telep el is érte a maga célját. A naturalizmus Magyarországra Nagybányán tartotta a maga bevonulását és a nagybányai pikturának is megvolt a maga sajátos magyar karaktere, de a nagybányaiak ideje még tulságosan össze volt forrva a művészeti forradalom nemzetközi érvényű kérdéseivel. Akkor először a művészet ügyét kellett tisztázni minden mellékesre való tekintet nélkül s azért, bár a magyar levegő nem hagyta nyomtalanul a nagybányai képeket, azért ezeken a képeken mégis elsősorban a par excellence művészet a fontos és csak azután a magyarság. A szolnoki telep alapítása már a szabadság áldott idejére esett, arra az időre, amikor a modern pikturának már volt érkezése arra gondolni, hogy a művészet, amelyet csinál, magyar legyen. Ezekkel az intencziókkal történt a szolnoki telep alapítása és már az alapítás garantálta, hogy az intencziók nem maradnak megvalósulás nélkül. A szolnoki magyar vidék, a síkság és a nap hatása alól nem lehetett kitérni, ezek által jött létre a szolnoki naturalizmus, amelynél külön művészetet talán már láttunk, de magyarabbat nem. Magyarok az erényei: az egyszerűség, a közvetlenség, a széles, nyugodt tempókkal való előadásmód, a mesterségnek biztos szoliditása. De magyarok a hibái is: a mozdulatlanság, a lendület hiánya, valami keleties tunyaság, amelyet az Alföld erős napsütése hoz magával. Ez okozta, hogy Szolnok nem vágott mélyebben bele a magyar piktura jövőjébe s ma, amikor jubileumot ül, már úgy ahogy eljátszotta a maga szerepét. De ez nem szemrehányás vagy gáncs akar lenni, csak a tények nyugodt megállapítása. De éppen ilyen nyugodtan és objektíven megállapíthatjuk azt is, meg kell állapítanunk azt is, hogy a feladat, amelyet Szolnok elvégzett, éppen olyan méltó és

érdemes volt, mint bármelyik, amely magyar művészeti tényezőknél valaha osztályrészül jutott. Mert bármilyen nagy legyen valaha is a magyar festészet, a szolnoki munkája marad mindig a magyar művészetnek, hogy úgy mondjam, házi pikturája.

IRODALOM.

Az új magyar regény.

Még nincs itt, az ígéretével is csak alig találkozunk, de a vágyakozást utána már egyre többen és intenzívebben érzik. Az utolsó tíz esztendő nagyszerű forrongásában a líra és az elbeszélés született csak újra, — mert a dráma legfeljebb mint kísérletezést vehetjük komolyan — míg a regény egyelőre csupán annyiban tűnt föl, hogy hiányzik. Az elbeszélők friss és erős csapata egy időre szinte fölöslegessé tudta tenni a közönség előtt; amihez bizonyára hozzájárult az is, hogy a világirodalom klasszikus regényeinek jelentékeny részét az utóbbi időben ültették át magyarra. De ma már maga a közönség sem hisz komolyan azokban a kijelentésekben, amik a lázas, siető életet, a megváltozott viszonyokat állították oda bünbakul s a publikum kényelemszeretét legyezgetve, nagyhangon hirdették minden regénynek örök alkotóját.

A sokat szidott és éppen azért mindig kéznél levő jó Bodnár Zsigmondnak azonban, úgy látszik, mégis csak volt valami kis igazsága, legalább annyi, amennyivel egyik hullámtól a másikig minden nagyobb zökkenő nélkül elérhetünk egy nem tulságosan nagyigényű cikkben. A természettudományos filozófia egyoldalúsága már megszólaltatta Bergson és a realizmus, amely Stendhálnál kicsirázva, Flaubertban borult virágba s Zola sirjára mint verizmus hullatta őszien sápadtra gusztustalanodott leveleit, termő humuszává válik lassankint a neoromantika kék virágának. Az új regény új romantikát hirdet, szinté megdőbhentő mohósággal, a fölszabadult erő minden lihegő tulzásával. Csakhogy persze nem nálunk.

Nálunk...

Kezdjük csak az elején, hiszen hamar készen leszünk vele. A *grand roman*-t nálunk Kemény Zsigmond jelenti, ez az előd és utód nélkül álló magányos óriás, aki lépést tartott Európával. Jókai romantikája ugyan közvetlenebbül kapcsolta össze a magyar literatúrát a külfölddel, hiszen majd minden nyelvre lefordították, de szuverénitásával itthon minden más kezdeményezést elsöpört. Kemény realizmusát senki nem folytatta s így támadt az a nagy szakadék, amely ma legnagyobb akadály a nyugati regényirodalomba való szerves bekapcsolódásunknak. A külföld már a neoromantikánál tart, míg nálunk még a naturalizmussal is inkább kevesebb, mint több szerencsével próbálkoznak néhányan. Akik pedig az új romantika szavának engednek, nem tudnak széles, biztos alapot találni; amire teljes hittel építhetnének s így születnek meg a kötetnyire föstilizált novellák, az álregények, amelyek egy cseppet sem különböznek az emléksoborrá dagadt levélnehezékektől. Az eljövendő új magyar regény kifejlődésének létfeltételei tehát semmiképp sem tulságosan kedvezők.

Egyetlen pontot látunk csak, amelybe bekapcsolódva életképes fejlődést várhatunk: visszatérni Kemény-hez és belőle indulva ki, keresni a jövő értékeihez vezető utat.

Justh Zsigmond és Gárdonyi Géza — *A láthatatlan emberben* — tudatosan vagy ösztönszerűleg már megéreztek ezt s a modern magyar regénynek kívülük jóformán nincs is több reprezentánsa. Gárdonyi a történelemhez menekült s szerintünk ma, amikor a magyar polgárság internacionálisabb karakterű, mint valaha, aligha is lehet mást tenni. Hiszen a regény igazi jelentőségét, fajsúlyát a polgárság adta meg, belőle nőtt nagygyá és uralkodó erejűvé. A magyar polgárság regénye pedig ma internacionális regény lenne, a faji és nemzeti sajátosságok, azok, amik az orosz regényt olyan grandiózussá tették, jóformán teljesen hiányoznának belőle. Hiszen még maga Kemény is, aki pedig erdélyi ember volt, ahol a tradíciók minden szakadás nélkül élnek, a történelemben élő nagy értékekhez fordult. Nem minden időkre egyetlen lehetőség ez, de ma aligha van más út. Nem a Jagellók korára gondolunk, vagy a mohácsi vészt megelőző és sajnos, túlélő akadémiai drámákra, ámbar az idő talán nem is olyan fontos. De itt van az egész XIX. századbeli Magyarország, különösen a század második felének színes és változatos élete, amelynek gyöngyszemeit *Krudy* Gyula gyűjtögeti pompás novelláiban, vagy maga a szabadságharcz, amelynek főhőse Görgey Arthur, a legklasszikusabb regénynek, a magyar Háború és békének lehetne hőse. És itt van a dzsentrí, a magyar ur problémája, a *Régi udvarház utolsó gazdájának* Oblomowra emlékeztető tragikuma. Ez már csak félig a történelemé, nagyobb részében a mai nemzedékre tartozik. A dzsentríben reprezentálódik legteljesebben minden tulajdonsága a magyar fajtnak. Benne van az autokráta felelőtlen gögje, szeszélye és ereje, de a paraszt is, akiből a kulturális fejlődés során kialakult. Egész ember a büneivel, dekadenciájával és fantasztikumokba tévedő furcsaságaival együtt, mindenképpen hű kifejezője nemzeti gyengéinknek és erősségeinknek. Pusztulásra érett, szánt fajta és mégis, végső felcsillánlásában egy Jókait, Justhot, vagy Cholnokyt tud adni. Ellentmondásokkal teli, kultúra iránt fogékony s ugyanakkor minden kulturát lenéző, álmodó és egyben józan ázsiai intellektus, amely értékeit különbségekben adja ki és pocsékolja el. Sokrétű, beteg és rezignációra hajló pszichéje a legérdekesebb studiumtárgy egy nagyátfogó író előtt és bonyolultságaival, szinte vadregényes megnyilatkozásaival a legkedvezőbb anyagot szolgáltatja az új romantika kifejlődéséhez. Eddig csak a parasztkérdéssel bibelődtek s még annak dokumentumait is egyoldaluan szedegették össze. Ez csak arra volt jó, hogy megbizonyosodjunk a parasztnak mint regényhősnek tarthatatlanságáról. Tömörkény István alakjai sohasem fognak végigcsinálni egy igazi regényt, pedig azok hamisítatlan, vérbeli, eleven parasztok. De éppen ezért...

És mégis csak jámbor óhajlás marad minden jóslgatás.

Az új magyar regény Kemény Zsigmondon keresztül kapcsolódhat csak bele az európai irodalomba. De ki olvassa ma Kemény Zsigmondot?

Kárpáti Aurél.

Kloho. (*Bródy* Miksa novelláskönyve.) Bródy Miksa hidegen, fölényesen nézi az embereit. Az analízis bonczkése egy pillanatra sem remeg meg a kezében, legfeljebb a maró gunytól rezdül meg nagynéha az elegáns, csillogó penge. Az átvágott szövetek azonban akkor is tiszta, zavartalan képet adnak. A fölénye mégsem a brutális egészségé. Az író tul van mindenben, közönséges és dekadensen raffinált érzéseken, olykor szinte cinikusan mosolyog magán, a művészetén, mindenben,

JORICIN Igen kellemes ízű, biztos hatású, enyhe hashajtó! Nagy üveg 1 korona, kis üveg 60 fillér, 6 koronán felül franco küldenek a készítőik: Basch és Szamosy gyógyszerészek, Budapest, VIII. kerület, Rákóczi-ut 25/B. szám.

de mosolyog. És ez a mosolygás árulja el a belső láz forrását, aminck megnyilatkozását hűvös szavakba öltözteti. Nem könnyed, az operatőr kése sohasem játszik. Végzetes, súlyos komorság levegője hullámszik felénk történeteiből, akár Klothóról és Gorgiasról beszél, akár az *Utolsó jelenet* ezüstös-fekete pompáját ragyogtatja. A legfejlettebb intellektusok ösztönszerű gunyjával az intellektuellek karrikaturái felé fordul a legsziyesebben. Nem nevet epés, harsogó kaczajjal, de fanyar szatirájának minden szava gyilkol. Nyugodtan, csendesen peregnék a szavak, fölényesen és hidegen. Minden novellájának hőjét megöli, nem fegyverrel, de mérgezett lanczettájával. Gonosz? Nem, csak kegyetlénül tisztán lát és ítél. Keserű? Lehet. Talán mert az élet keserőségeit régtől fogva ismeri és azoknak ize ott maradt a szavaiban. Az okosságá, a józansága szinte megdöbben és akkor a verseire gondolok, egy disztinívált, előkelő poéta finom lirájára. Ez paradoxon, de minden sokrétű lélek paradoxonokból épült. Lírikusnak és novellistának egyformán erős, mély és értékes, és ha a lirája forróbb, tüzesebb lesz, a novellista még hidegebben és kegyetlenebbül néz be a körülötte levők gondolataiba. Ez a könyve a modern magyar novellisták sorában az elsők között biztosít számára helyet.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar élet- és járadékbiztosító intézet m. sz. május 30-án tartott közgyűlésén előterjesztett igazgatósági jelentés szerint a szövetkezet tagjainak száma 14.272-ről 16.138-ra emelkedett. A biztosítási állomány 42.591.420 K-t tesz ki. Az 1912. év folyamán halálesetekből és elérésekből kifolyólag 302.902 K került kifizetésre. A zárszámadás 39.288 K *úszta nyereséget* tüntet fel, melyből a részjegyek alapszabályszerű 5% kamatoztatása után 17.693 K összeget a biztosítottak nyereségosztalékalapjának gyarapítására fordít az intézet. Az 1903. évben belépett tagok másod-, az 1908-ban belépett tagok elsőszben részesültek nyereségmentes osztásban. Igazgatósági tagul megválasztották Györgyey Illést, a választmányt pedig Benkő Gyula, dr. Gyertyánffy Jenő, Györgyey Illés, Réti Béla, báró Rudnyánszky Sándor és gróf Somssich Tihamérné egészítették ki. — Itt említjük meg, hogy az intézet igazgatósága Hajós Aladár főkönyvelőt és Zalai Ignác osztályfőnököt cégvezetőkké, Halmos Alfréd és Bass Gyula főtisztviselőket pedig osztályfőnökökké nevezte ki.

Az Anker-élet- és járadékbiztosító-társaság (magyarországi igazgatóság, Budapest, VI., Deák-tér 6., Anker-palota). 1913 április havában benyújtott a társaságnál 772 ajánlat 6.354.794 K biztosított összegre és kiállított 692 kötvény 5.526.903 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 2.086.900 K-át, elérés és elhalálozás folytán kifizetett 811.399 K-át. A január—április havi időszak alatt benyújtott 2951 ajánlat 25.492.903 K-ra és kiállított 2669 kötvény 22.967.739 K-ra. Ugyanazon időszakban díjakért 8.495.503 K-át vételezett be a társaság, elérés és halálesetek folytán pedig 3.372.710 K-át fizetett ki. A társaság vagyona 1912 december 31-én 204 millió korona, biztosítási állomány 601 millió K, halálozások és esedékessé vált elérési biztosítások folytán a társaság fennállása óta 455 millió korona fizetett ki.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

TRENCSÉNTÉPLIC

kénes hő- **iszapfürdők** csusz, források és **köszvény, ischias, neuralgia, bőrbaj** stb. ellen. **Ki-tűnő klíma,** komfort és kényelem. Előidénybeni lakás, teljes ellátás, gyógy- **napi 8 korona** fürdő vagy iszap ... Budapesttől 4 óra. Prospektust küld: a fürdőigazgatóság

CZÍPŐK

Élsőrangú angol varrott férfi és női. **Egységárak: K 16.50, 20.50.**
Zsuffa utóda **FÜREDI ÁDÁM** Budapest IV., Egyetem-utca 3. sz. (a hazai takarékpénztárral szemben)
Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve. **Telefon 94-07.**

Budapest, 1913. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betűivel.

EGO szén-savas **pipere BOTAN** *üdit, szépit, fiatalít.*
1 levél: 30 fillér
1 doboz: 1 korona

Szeplőt, pattanást, mitesszert, bőrvörösséget a legrövidebb idő alatt elmulaszt. Bársonysima, rózsás, üde, bájos arczint ad. **A moadóvizet azonnal puhává teszi.**

Mindenütt kapható!

Ügyeljen a védjegyre!

EGO pipere-boraxszappan K 1.—
EGO pipere-boraxcrém K 1.50

Főraktár: KISS LÁSZLÓ drogériája
Budapest, VIII. kerület, Baross-utca 81

Tövisbokorról nem lehet szüretelni!

Nem kívánhatjuk, hogy a malátakávé oly ízű legyen, mint a valódi szemes kávé. De iz tekintetében oly jól simulhat aszemes kávéhoz, hogy egymást teljesen kiegészítik. Ilyen malátakávé gyárt

MEINL GYULA kávébehozatali r. t.

A leányok előszeretettel "BERSON"

sarkot viselnek cipőjükön!

"BERSON" a legjobb márka valamennyi gummisarkok között

Czipészétől határozatlan az új "BERSON" gummisarkot kérje arany dobozban!

BERSON-MŰVEK, BUDAPEST, VII. KERÜLET.